

MADJKA

1977

MLADIKA

IZHAJA DESETKRAT V LETU

1977 LETO XXI. ŠTEV. 7

Poštnina plačana v gotovini -
Skupina III/70

KAZALO

Alojz Rebula: Zdrav, jablanov vrt	89
Majda Košuta: Jesenski mrč	97
Vladimir Kos: Julijska nedelja v mestecu med griči - sm -: «Glasbo je treba dihati» - ansambel TAIMS	98
ONA: «Enajsta šola v družini»	99
Poletje nam nudi sadja na pretek; Ko se vrnemo z dopusta	100
Irena Žerjal: Ta hip	101
Samim odgovorni za svoj položaj (razgovor z dekanom Angelom Kosmačem	102
Dr. Andrej Budal kot človek	104
Pod črto: Ječa ali smrt	104
Milena Merlak: Preslica	105
Slovenski časopisi po svetu: Amerikanski Slovenec	106
Irena Žerjal: Riba na suhem	106
Ivo Jevnikar: Drobci iz manjšinskega sveta	107
Antena	109
Martin Jevnikar: Zamejska in zdomska literatura (Josip Tavčar)	110
Ocene	111
Na platnicah: Pisma, Čuk na Obelisku	

REVIJO IZDAJA UREDNIŠKI ODBOR:

Marija Besednjak, Ivo Jevnikar, Saša Martelanc, Marij Maver (odgovorni urednik), Albert Miklavc, Franc Mljač, Sergij Pahor, Danilo Pertot (uprava), Ivan Peterlin, Maks Šah, Drago Štoka, Peter Švagelj, Zora Tavčar in Edvard Žerjal (likovna oprema)

Vsi pisci in uredniki sodelujejo brezplačno

Uredništvo in uprava: 34133 Trst, ul. Donizetti 3, tel. 768189 - Poduredništvo v Gorici: SKAD Poštni tekoči račun 11/7019 »Mladika« - Trst

Registrirano na sodišču v Trstu št. 193

tisk »graphart«, trst, rossetti 14

DRAGA * 77

DVORANA DRUŠTVA SLOVENSkih IZOBRAŽENCEV, TRST, Donizettijeva ul. 3

Petek, 2. septembra 1977, ob 18. uri:

TISKOVNA KONFERENCA, na kateri bodo predstavljeni zastopnikom javnih občil in javnosti trije letošnji predavatelji. Po tiskovni konferenci zakuska in družabnost.

PARK FINŽGARJEVEGA DOMA, Opčine, Narodna ulica 89

Sobota, 3. septembra 1977, ob 17. uri:

SLOVESNA OTVORITEV z nastopi javnih predstavnikov. Po otvoritvi prvo predavanje: SLOVENSKA MISEL, VZPLUJ. Štiridesetletnica smrti narodnega mučenika Lojzeta Bratuža bo oznamovala letošnjo Drago s pogledom nazaj, v veličino primorske odporniške tradicije, in s pogledom naprej, v snovanje slovenstva bodočnosti. Predavatelj, predstavnik mlajše generacije, bo prvič nastopil v Dragi. Po predavanju debata, večerja, nato družabnost.

Nedelja, 4. septembra 1977, ob 9. uri:

Služba božja na prostem z duhovno mislijo. Celebrant dr. Lojze Ambrožič, pomožni škof v Torontu (Kanada).

Ob 10. uri drugo predavanje: LUČI IN SENCE V POKONCILSKI PRENOVI. Deset let po II. Vatikanumu se je pokoncilska prenova v Cerkvi razmahnila na teološki, liturgični in ekumenski ravni in tudi zašla v predvidljive tesni, ki jih v ekstremih zaznamujeta na eni strani Lefebvre, na drugi strani pa Küng. Eminentna slovenska cerkvena osebnost, ki obenem družni v sebi teološko strokovnost in odprtost kulturi in času, bo razgrnila to problematiko, ki je tem zanimivejša, ker se v omiljeni obliki odraža tudi v slovenski Cerkvi. Po predavanju debata, nato premor za kosilo.

Ob 16. uri tretje predavanje: MED SRHOM KAPITALA IN ŽAROM EVANGELIJA. Dve novi zemlji: Marxova in Kristusova. Strastna kartografija plovbe iz oceana Časa preko tečaja Niča v ocean Večnosti. Predavanje, v katerem se bo intelektualna višina kosala z bivanjskim žarom. Predavatelj bo prvič nastopil v Dragi.

Po predavanju debata, sklep, večerja, družabnost.

NB: Zmerom je mišljena legalna poletna ura.

POJASNILA: XII ŠTUDIJSKI DNEVI so tudi letos na Opčinah (Opicina) na vrtu Finžgarjevega doma (Marijanišče), Narodna ulica 89, na glavni cesti proti Sežani. Za ta kraj smo se že lani odločili, ker je dostopnejši in ima veliko več zvez z mestom za tiste, ki nimajo lastnega prevoznega sredstva.

Kraj je miren, ves v zelenju in vendar v središču Opčin. V primeru slabega vremena imamo na razpolago tudi dvorano.

PRISPEVKI ZA ŠTUDIJSKE DNEVE: prostovoljni. Za tiste, ki želijo, bo na razpolago tudi hrana in prenočišče, kar se plača posebej. Prosimo, da bi se tisti, ki to žele, čimprej javili.

POJASNILA in PRIJAVE: Društvo slovenskih izobražencev, ulica Donizetti 3/l. Po telefonu od 29. avgusta do 2. septembra na št. 768-189 od 17. do 19. ure.

SLIKA NA PLATNICI: »Narodni noši« med procesijo pri Sv. Ivanu v Trstu. Na desni tržaška pesnica Marija Mijot (glej tudi Anteno na str. 109).

Posamezna številka Mladike stane 500 lir. Celoletna naročnina za Italijo 5.000 lir, podporna 10.000 lir: nakazati na poštni tekoči račun 11/7019 — »Mladika« — Trst. Letna naročnina za Jugoslavijo 100 ND, podporna 200 ND. Druge države 10 US dolarjev (podporna 30 US dolarjev): nakazati na banko CASSA DI RISPARMIO DI TRIESTE, Agenzia 5, cc 3498/1 — CENTRO CULTURALE CATTOLICO SLOVENO, via Donizetti 3, s pripisom »naročnina Mladika«.

ALOJZ REBULA

ZDRAV, JABLANOV VRT

(DNEVNIK IZ DRAGE '76)

Četrtek, 2. septembra

Licej »Prešeren«.

Pobliski rdečega v marmorju stopnic in zelenega v listju platan onkraj oken, v izhlapelem jesenskem trenutku, razpetim med odhajanjem v pokoj kakega profesorja, ki je še videl njegovo veličanstvo cesarja Karla v Javnem vrtu, in med papirnati akcijami za še ne do kraja odobreno nadzidavo poslopja (občina predlaga provinci, provinca se pogaja z deželo, vmeša se urbanistični načrt, kje je že dražba, kje so zidarji).

Drugo nadstropje, ki mu lahko s hodnika pobegneš z očmi v bore in rej tam nad Razklanim hribom — nad Bartolovim Razklanim hribom —, gor v strmine nad Sv. Ivanom, kjer je Kras še brezčasnost, groblja in gabrovje in modrasi in tista slovenska tišina, od katere je razganjalo občutljivost Scipia Slataperja.

Soba III.A.

Razgled na razmazano rumenjakovino na hišnem bloku na Vrdelski cesti. Kdaj se bo prikazal na enem od balkonov možakar, se naslonil na ograjo in izpuhal svojo cigareto v slovensko gimnazijo. Že leta sledim tistemu kontemplativnemu kajenju.

Pet dijakov piše latinsko oziroma slovensko nalogo. Pet popravnikov seveda. Klasični oddelek jih ni zmogel več, kljub domnevni represivnosti šole. Pet klasikov od skupno šestdesetih, čeprav se latinščine zahteva vedno manj, saj bo lahko kmalu tvegati klasično maturo vsak predkonceilski mežnar, za realno in učiteljsko pa bo dovolj stavek makaronščine, samo malo nad ravnijo VZEMI VILATIUS PA POJDI GNOJ KIDATIUS. Pet kandidatov torej, ki bi glede na tekoči šolski režim morali biti ali reveži ali lenobe: kakšna naj bi bila tretja možnost? Pač, tretja možnost je: lahko gre za pet nežnih natur, ki jim je med letom nagajal fizikum. Da, kaj se mi je za božjo voljo zapisalo o lenobi in revščini —

preklicujem dilemo. Za bolnike gre, za ubožce, saj tako tudi gledajo iznad svojih pol, bolno, ponižano, manjšinsko.

Pišite, bolnički. Brez vsake tesnobe. Saj ne bo hudoga. Glejte, kako vas gledamo: razumevajoče, pomagajoče, spodbujajoče.

Pa se v to milo rekonvalescentno vzdušje odloputnejo vrata.

Dramatično, v izreden prihod.

Kakšen inšpektor?

Nova domnevna bomba na šoli?

Ne.

ALPE-ADRIA.

Ona, agencija, da. Prav zares: s snemalnim pajkom in s kristalnim namenom, da uprizori intervju. Ampak s kom? Mili Bog, s študenti vendar. Pa ne s temi petimi, ki se zdaj utapljuje med svojimi nalogami, s klici na pomoč v očeh? Da, z njimi!

Ti božji pajek, ti.

Ali si res tako na tesnem z gradivom za TV, da bi se spravil celo nad to okrevališčece? Poglej no: spomladi so v Kulturnem domu govorili profesor Samo Pahor, pisatelj Boris Pahor in sindikalist Boris Gombač o Cankarju in socializmu v Trstu, pa te ni bilo zraven, o ALPE-ADRIA. Pa tudi ko bi imela tista trojka poslušalcev na tisoče, te ne bi bilo zraven, kaj? Ko bi imela ves slovenski Trst, ali ne? In zdaj bi hotela prešati izjave iz teh zbeganih angelčkov, ki hočejo samo miru, miru, miru, da se izbrodolomijo do rešilnih šestičk?

Pojdi no, ALPE-ADRIA.

Le kaj naj ti za božjo voljo izjavljajo zdaj ti Šimenčki Sirotniki iz svojega znojenja? Da so proti popravnim izpitom? Ampak proti je tudi ministrstvo v Rimu. Tile letošnji so zadnji, potem konec, odrešen september za vse, študente in profesorje. Kaj naj torej izjavijo v notni slovenski kulturni

prostor? Mogoče kaj še načelnejšega — na primer, da so proti latinščini, ker se je spečala z Vatikanom, proti slovenščini pa, ker se je spečala z belogardizmom?

In pajek se odziblje, morda h kakšnim drugim popravnim izpitom, kdove. Vrnil se bo opoldne, ko bodo imeli dijaki naloge že za seboj. Kdove, morda se jim bo takrat natočila v lice kri in slast po izjavljanju.

Toda glej, zdaj je poldan, pa ni nikogar več po klopeh. Drug za drugim so oddali svoj izdelek in se potem iztihatopili skozi vrata. Krotki, otožni, prav nič načelni. Z rokami od sebe, ko da so se v tistih svojih papirjih izjavili do konca.

Sonce sije v nekakšnih nasilnih vzbuih, ko se nekaj čez poldne spuščava s kolegom Beličičem dol po Vrdelski. In koga srečava: ALPE-ADRIO, ki ne bodi lena gre s svojim pajkom v napad vrdelskega griča. Brez vsake zle slutnje.

Sonce je bilo varljivo, popoldan je teman, kakor oblegan od legij dežja. Na Opčinah vprašam pri vogalnem kiosku po ljubljanskem Delu. Kaj vem, kaj pravzaprav iščem v njem, mogoče še najbolj slovenščine, morda nekakšno nesrečo v planinah, kakšno rehabilitacijo iz procesov 1948. Pa danes časopisa ni, kdove zakaj. No, pa stopimo pogledal na vrt za Marijaniščem, kako se prešotoruje tja letošnja DRAGA.

Iz one kotlinice tam za Bazovico, iz katere si videl samo v zeleno: samo v nebo in v zeleno, kot da si na nekem nežnem koncu svetu. Tako lepo se je bilo prebiti tja z avtom skozi gnečo mladih borov in zagledati pod sabo tisti idilični meteorit z Dolenjske, tiste zelene plahte, sveže odgrnjene nad nekaj zasanjanimi kmečkimi strehami. In stopiti peš gor po klancu, med zidkoma s češpljami, med evidenčnimi tablicami slovenskih avtomobilov od vsepovsod, zaparkiranimi v okrajke njiv. Maša — najrajši škofovska maša — je bila ob lepem vremenu na vrtu, ki je bil že gozd: evangelij je odmeval gor v hraste. S ploščadi pred hišo si lahko gledal spodaj na latnik z zorečim grozdem in figami: kakor gospodarja si

se čutil, ki se blaži ob jesenskem blagoslovu. Zadač se je zelena plastika strehe nad predavateljskim prostorom stikala z zelenino hrastov v zahototanem gozdnem pobočju. Med enim in drugim predavanjem si lahko stopil tja za nekaj korakov in že si bil v plodni lapornati divjini: od slovenstva in krščanstva in marksizma si stopil med poplave trav, med gobe in med fazane. Tudi v tem je bil čar DRAGE: v njeni bukolični odmaknjenosti. Morda tudi zato, ker je simbolizirala neko drugo odmaknjenost, od rvanja in zatohlosti in morije slovenskega dne?

In vendar — kakšen čudež! — DRAGA se bo letos preselila iz zelenega ne samo v večjo dostopnost in udobnost, ampak tudi v novo zeleno. Semle, na ta vrt. Le kako se mi je dvajset let mogel skrivati tale blaženi tolmun iz rasti in tišine, prav v osrčju teh urbanistično zmendranih Opčin?

Kaj vidim: lopate in samokolnice, v nekakšnem udarniškem vrvenju. Otrebiti in splanirati je treba ploščad za avditorij na prostem.

»Zdravo, drugovi!« mi srce že od daleč pozdravlja te vrle srbske sezonce, kdo pa naj bi bili, če ne Srbi, saj so jih Opčine polne.

Tako je prav: južni brat naj pomaga severnemu, to je socialistično in ekumensko obenem!

Le brez značilnih klobučkov so in brez brčic, tile Srbi. Pa še slovensko odzdravljajo. Hudiča, s tržaškim naglasom. S tržaškimi nosovi. Iz Društva slovenskih izobražencev. Še več, organizatorji DRAGE. Sami intelektualci, v spopadu s panoramo plevela in umazanije. Predsednik z ženo, eden od podpredsednikov z dvema malima otrokoma.

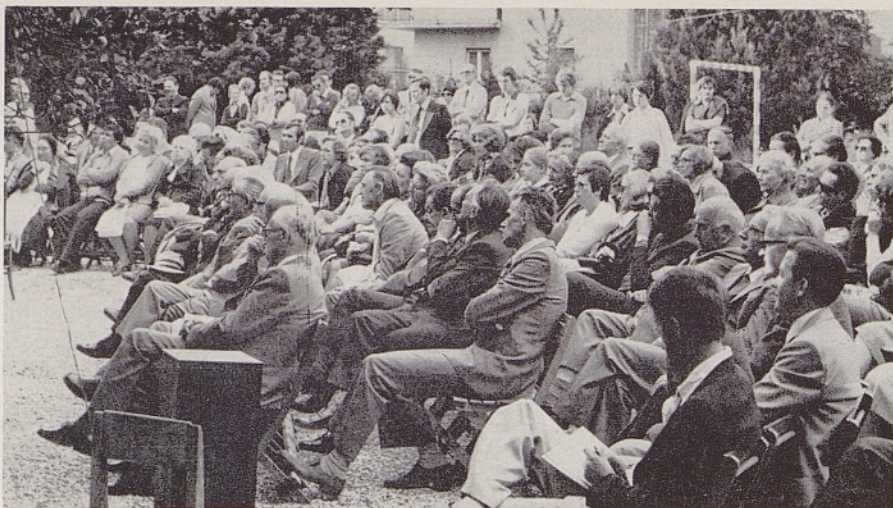
Tako.

CIA, pomislim.

Mar bi bil hudič vzel CIO, ko bi bila odrinila recimo milijonec za ureditev prostora za letošnjo DRAGO, namreč na račun njenega antikomunizma, namesto da se gredo ti intelektualci Srbe? Tako pa kramparijo in lopatarijo, ko bi lahko zdaj pripravljali jutrišnjo tiskovno konferenco ali ciklostilirali

Gostje na lanski Dragi. V prvi vrsti od leve: dr. Peter Urbanc, Arduino Cremonesi, prof. Maks Šah, dr. Rudolf Klinec, kipar France Gorše, dr. Andrej Kobal, dr. Bogo Senčar, Ivan Prinčič; v drugi vrsti na skrajni desni dr. Lojze Berce

zbornik lanske DRAGE, da bi bil zunaj do nedelje . . .

Obstojim pred presenetljivim drevesom, jablano.
Jablana!

Mlada, kakor razpihnjena v nežnost vej.

Podpredsednik si sname zaščitno rokavico, da mi jo otrese. Kras ni za jablane, pravijo, pa je tako obložena s sadeži, ko da nam je hotela dekorirati prostor s simbolom plodnosti. Takšne jabolčne razstave tu v našem koncu še nisem videl.

— Kje bo tribuna, vprašam.

— Tukaj, v zaslonu zelenja, pokaže roka.

Žaloval sem za zrakom in drevesi one druge DRAGE, toda ali ni ta še bolj gozdna, še bolj zalita s samoto?

— In avditorij, poizvedujem.

— Vsenaokrog.

— Ne bo ovirala jablana?, vprašam.

— Oklestili jo bomo.

Ali ne bi bilo škoda tega znamenja, tega živega roga obilja? Da bo v oviro govornikom? Ampak jaz bi rajši imel manj marksizma oziroma protimarksizma, jablano pa pustil kot je: skoraj irealno, sredi tega našega Krasa.

— In ozvočili prostor, doda sogovornik.

— Pa boste kaj potresli tole? pokažem na plevelast razgled.

— Tamle je pesek, pokaže predsednik. Dva kamiona, doda.

Ko odhajam, si mislim: ljubi Bog, menda ne misliš v soboto in nedeljo zaliti tega zastojnega garanja še z enim dežjem! Ne, vsaj ščepec sonca moramo imeti, da bomo vsaj pri enem od treh napovedanih predavanj okusili to novo zelenje in ta novi pesek, to očarljivo mlado jablano!

Doma se lotim predevanja knjig v novo omaro, ki sem jo dobil te dni. Pokusim jabolko, ki sem ga prinesel z openske DRAGE. Okus je imeniten, ko da je dozorelo kje na Štajerskem. Le da po njem ostane v ustih preveč luskin.

Ob tri četrt na šest openski zvon, patriarhalen, še ves vaški: kaj je še vaškega tu razen zvona Sv. Jerneja?

Petek, 3. septembra

Flavtist gre loviti ribe. Začne igrati na flavto, pa ni odziva. Naveličan zažene flavto in vrže v vodo mrežo. Potegne jo ven, gomazečo od rib. »Prismojene živali,« reče. »Ko sem piskal, niste plesale. Zdaj pa norite, ko sem nehal.«

Vsebina grške naloge, ki si jo je izžrebala dijakinja.

Tokrat bi bilo morda kaj za ALPE-ADRIO. Lahko bi navezala na kaj. Na ribe recimo. Na ribji trg. Na ribjo vojno. Na ribje olje. Na ribji brodet. Pa je ni, tiste agencije.

Cigareta onstran ulice se je odkontemplirala, dijakinja je izročila prevod, popoldan se odpira v kaj vem kakšno zlatasto milino.

Opčine, Rekreatorska ulica: popoldan postane ekstaza črnega grozdja tam čez na vrtu, pod baldahinom viharno zelenega latnika. Grem na gobe proti Banam, a ne najdem drugega kot razpadajočo smrdečino. Toda kaj, pohod se je splačal že zaradi poti, zaradi Rekreatorske ulice. Nazaj grede si spet z očmi naberem tistih grozdov, slave tistega latnika z ujetim zelenim viharjem.

Kako naj ne bi pokukal na Jablanov vrt.

Glej, žive duše ni na njem. Pač, eden je, en sam, najmlajši, najbolj garaški, Danilo.

— Drugih še ni?

— Ko so reveži šli spat šele ob štirih zjutraj! Dolej so namreč ciklostilirali lansko DRAGO. Tako bo lahko publikacija za jutri nared.

Potem prikapajo.

Najprej je treba z železnimi vilami prekidati kakšen kvintal svinjarije čez ograjni zid, potem pa razvoziti gramoz po ploščadi in potopiti brodovje plevela.

Železne vile, gramoz, jambori plevela: eksterier za kakšen slovenski UNITED PRESS.

Vsaj za gramoz bi bila dala tista CIA, koklja jo brni, si mislim.

Je pa lep ta gramoz, čist kot prt, prazničen.

— Katera slovenska duša vam ga je podarila?, vprašam.

— Nobena, se glasi odgovor.

Plačati ga je bilo treba, tale gramoz. 34.000 lir plus 2% IVE, če smo natančni. Vreme pa je še naprej uganka: ista nevihtna naproženost od vseh strani. Pa predavatelja iz Nemčije še ni, čeprav manjka do tiskovne konference samo nekaj ur.

MARKSIZEM IN SVOBODA: kaj, če nas binom pusti na cedilu?

Nekega drugega predavatelja srečam, ko grem domov. V delavskem pajacu, električarja. S črto mraku na ustnici. **TUMOR**, vrže témo za neko manj kontingentno **DRAGO**. Namreč v glavi, v možganih, na mestu, nedostopnem za operacijo. V glavi in možganih njegovega otroka. Ogovorim tega delavca, čeprav vem, kaj je beseda v takem primeru. Nič. Tako mi je, ko da je eno predavanje letošnje **DRAGE** že za mano. Predavatelj: **SMRT**. Tema: **ONKRAJ MARKSIZMA IN ONKRAJ SVOBODE**.

Ko hočem na avtobus, me prestreže s svojim avtom eden od »Srbov« z Jablanovega vrta. Preoblečen, eleganten, nespoznat. Seveda gre tudi on na tiskovno konferenco. Prisedem.

»Oprostite moji ignoranci,« reče tam pod Obeliskom. »Slovenski kulturi sledim, kolikor morem. A kdo je pravzaprav Franček Križnik, to moram šele izvedeti.«

Omenim Šmarje pri Jelšah, študij v Germaniku v Rimu, nastopanje v glasilih kot Problemi in Naši razgledi, študijo o teologiji Stanka Cajnkarja v Novi poti, peripetije z ljubljansko metropolijo na eni in s socialističnim javnim tožilstvom na drugi strani. Metropoliji ni šlo njegovo kritiziranje cerkvenih razmer, zaradi česar je moral iz Germanika. Tožilstvu pa neki njegov intervju, v katerem je med drugim menda izjavil nekako tako, da se mu upira, kako se desetisoči delavcev iz SR Slovenije vdinjajo zahodnonemškemu kapitalizmu. List je bil zapljen.

»Komunisti se pač morajo vdati v to, da slovensko krščanstvo danes ne more postreči **DRAGI** z bolj progresističnim predavateljem,« rečem.

»Komunisti bi vam servirali kristjane, ki so po njihovem še bolj na levi.«

»Zame se vsaka levica — in vsak progresizem — neha, ko se neha ponos. Krščanstvo kot priročnik za ovčjerejo mi je prav tako tuje kot klerikalno krščanstvo.«

Ulica Sv. Frančiška.

Prijatelja prepustim avanturi, da iztakne kje sredi kovinske nasičenosti parkirni prostor, sam pa zavijem v Tržaško knjigarno. Tam sva namreč zmenjena z ženo. Še pol ure je do tiskovne konference, skoraj dovolj, da si lahko stojе ogledam slikovno gradivo v debeli **ZGODOVINI NOB V SLOVENIJI**, ki je pravkar izšla. Iščem kaj novega, pa je skoraj ni slike, ki je ne bi že poznal. Do teksta ne utegnem priti, niti da bi ga povohal. Pa sem tako že malo bolan od te slovenske revolucije, namreč kako je bilo z njo in kako ni bilo; kaj bi zdaj spet z njo. Kaj se mi je sanjalo nekoč: da sem začel pisati **ZGODOVINO SLOVENSKE REVOLUCIJE!** Pod gankcem neke dolensjske zidanice se je pletla tista sanja, v kleti na desno sem imel arhiv Centralnega komiteja, v shrambi na levo pa arhiv ljubljanske škofije, spodaj v vinogradu so namesto breskev cmo-kale na tla bombe, sanja je dišala po krvi in jabolkah . . .

Žena me odtrže od knjige, kakor odtržeš klopa, da pusti zadek v mesu. In glej, ko obračava v Donizettijevo pod kamnito goro sinagoge, se razlegne za nama smeh iz Münchna: duhovniška trojka Križnik, Rozman, Zdešar.

V vedri hrupnosti se povzpnejo v dvorano. Med njenimi tapisoni se lovita sproščenost in naproženost: to napoveduje svojevrstno **DRAGO**. Splača se jo

Udeleženci Drage '76 med predavanjem prof. B. Pahorja

organizirati že za to doživetje svežine, svobodnosti, iskrivosti, v tem hipnotičnem stanju slovenstva, v tej zmedlelosti brez misli in brez osebnosti. Kako dobro dene nekaj vetra, ognja, rožmarina, nageljnov. Kdaj že me je zajelo podobno brizgajoče občutje — pred letom dni v Washingtonu, v prijateljskem večeru, ki se mi v spominu kakor tepe od planinskih vonjev . . .

Kar sledi, me potolaži s svojo kvaliteto, z vse-slovenskim ključem, v katerega je navito. To se pravi biti onkraj vindišarstva, foklore, manjšinarstva, čevapčičev. To se pravi v vsej naravnosti govoriti jezik Evrope po Helsinkih in jezik Cerkve po koncilu.

Sergij Pahor spregovori o novostih preseljene DRAGE.

Martin Jevnikar predstavi s kratko karakteristiko tri predavatelje.

Saša Martelanc s pisateljskim bleskom evocira trenutke, probleme, razpoloženja iz prvega desetletja DRAGE.

Predavatelji sedijo v krogu, vstanejo po vrsti iz naslanjačev in spregovorijo nekaj besed tudi sami.

Vprašanj od strani prisotnih ni.

Pač, eno samo, iz daljne Kanade, ugovor notarja Petra Urbanca pisatelju Pahorju, ki bi si poleg krščanske DRAGE želel še eno, socialistično: si ne bi lahko prav tako želeli svoje lastne DRAGE liberalci in tako naprej?

(Jaz bi odgovoril: kaj pa je še v slovenskem duhovnem prostoru razen krščanstva in marksizma? Kdo pa je videl liberalizmu nos?)

A naj bo dovolj besed. Naj med rožmarin in nageljne pljuskneta še Komjančev merlot in tokajec. Naj zahrestljajo sladkarije, ki sta jih za ta večer z umetniško roko napekli gospe Majda in Milena. Naj se razleti beseda. O novem tehtnem rokopisu, ki se obeta ZALIVU. O tem, kako se tajne policije zanimajo ne samo za ideje ljudi, ampak tudi za tlorise njihovih stanovanj. O Cankarju, v tem njegovem dima polnem letu.

Nič ne bo z vremenom.

Noč je eno samo divje razbijanje oken, ko da ima vsako prikleščenega svojega demona.

Zbogom, Jablanov vrt.

Sobota, 4. septembra

Nanos pod težko oblačno kučmo, veter pa še naprej divji, vlažen, ponočni.

Eksplozija v prilogi današnjega ljubljanskega DELA, namreč proti DRAGI.

Avtor: Janko Pleterski.

Poleti 1973 sem si prebral njegovo knjigo SLOVENCIN IN NASTANEK PRVE JUGOSLAVIJE. Knjiga me je prevzela s svojo poštenostjo — nava-jam iz dnevnika — kljub absolutni nestilnosti (in avtorjevi skepsi glede obvezne rabe vejic pri odvisnikih druge stopnje). K branju sem pristopil s temeljno antipatijo do dr. Antona Korošca. Niti veliki Stanko Majcen je ni bil odstranil s svojimi SPO-

MINI nanj. A kar ni uspelo občudovalcu Korošca, recimo desničarju Majcnu, je uspelo levičarju Pleterskemu. Svoj zapis v dnevniku sem končal takole: »Pleterski je — zavestno ali ne — izklesal pravi spomenik daljnovidnosti, premočrtnosti in patriotizmu dr. Antona Korošca, vsaj kar zadeva obdobje prve svetovne vojne. Odslej — kljub svoji priložni rezervi do politikov — bom v njem gledal državnika velikega formata, enega največjih mož akcije, kar nam jih je bilo danih, enega velikih arhitektov naše narodne hiše . . . Hvala Bogu, že prihaja čas, ko namesto anatem iz oblakov lezejo počasi na plan dejstva, številke, arhivi . . .«

Tako pred tremi leti.

In danes?

Danes, ob tem uokvirjenem nastopu v DELU, se sprašujem, ali smem tako zlahka odpustiti zgodovinarju pomanjkanje stila in nespretnosti z ločili. Kaj pa, če se skriva za tem kakšno drugo umanjkanje?

POLITIČNA EMIGRACIJA SE SKUŠA UVELJAVITI KOT ENAKOPRAVEN IN ZA USODO SLOVENCEV ODLOČUJOČI PARTNER, pravi Janko Pleterski.

Vprašanje Janku Pleterskemu: kateri politični emigrant nastopa letos v DRAGI? In kateri je nastopal lani?

PROBLEMI ZAMEJSTVA POSTAJAJO V DRAGI NEKAKŠNO LEPOTILO, pravi dalje Janko Pleterski.

Vprašanje Janku Pleterskemu: potemtakem je on, znanstvenik, za čimbolj provincializirano, povlaščenjeno, idiotizirano DRAGO?

DRAGA HOČE UPOŠTEVATI TRI SLOVENIJE — MATIČNO, ZAMEJSKO, ZDOMSKO —, TODA TE TRETJE SLOVENIJE NI, pravi Janko Pleterski.

Vprašanje slovenski znanosti v utelesitvi Janka Pleterskega: kam pa boš dala onih sto tisoč Slovencev po Evropi in onih drugih sto tisoč po obeh Amerikah?

Zdomske Slovenije ni?

Ali pa je vse manj filozofsko!

Kaj pa, če je to samo zapoznelo samopranje Janka Pleterskega za greh, da je 1968 prišel kar otvorit DRAGO s svojim predavanjem ZDRUŽENA EVROPA IN SLOVENCIN, in sicer ob sopedavatelju, političnem emigrantu, in sicer na vabilo predsednika odbora, političnega emigranta, kar današnji predsednik istega odbora ni (seveda je zame beseda politični emigrant brez priokusov, saj sta končno bila politična emigranta tudi Trubar in Kidrič)?

Zakaj si Janko Pleterski posipava znanstveno glavo s toliko spokorniškega pepela? Saj tisto ni kakšen smrtni greh! Še grehek ni! Celo Josip Vidmar je obljubil predavanje v DRAGI političnemu emigrantu profesorju Peterlinu! Kdo ne bi bil pod Kavčičem prišel predavat v DRAGO?

Kaj grehek, še grahek ni bilo tisto, spoštovani nekdanji inavguralni govornik v Dragi.

Spremenila se namreč ni DRAGA: v tem je vic. Da tega ne zazna strokovnjak za spremembe, z go-

dovinar? Človek bi zdaj zdvomil celo nad tistim tako poveličanim Korošcem.

In vendar je bilo treba več poguma za prikaz Koroščeve politične veličine, kakor bi ga bilo treba za časten molk ob tistem izsiljevalskem pismu DELA?

Da bo torta še garnirana: kako je končal svoje predavanje 1968 Janko Pleterski? Takole:

»Dolžni smo s tem prispevati k moralnemu, političnemu kodeksu skupnega življenja evropskih narodov, s tem pomagamo sebi in drugim.

Osnovna pot pa je: Boj za kvaliteto. Za znanje. ZA ODPRTOST NA VSE STRANI. (Podčrtava je moja). Za samozavest.«

O tempora!

Saj je bolj v duhu Cankarjevega leta vreme, ki dosledno, brez ritkarjenja, žene svojo kislost tudi v popoldan.

Obisk iz Slovenije, a brez zveze z DRAGO.

Pomenek, ki za nekaj ur izkoplje ljubljanske študentske spomine, obiske v stanovanjcu na Gradišču, vdovo z zlatim srcem in z dobrimi mineštrami, ki je bila potem uporabljena za lik — nekaterim simpatičen, drugim ne — v moji povesti Divji glob . . .

»Pa naj nam za jutri izprosi sonce tista tvoja Galicija, če je bila res tako svetniška,« se pošali nekdo.

Ura je že preko pete, ko prihitiva s Frančkom Križnikom v marijaniško dvorano. Z Jablanovim vrtom namreč ni kaj, v tem črnem vetru kakor iz podzemlja.

Dvorana že žubori, več kot zasedena: kakih sto-pedeset ljudi. Utrdi se mi vtis s sinočnje tiskovne konference: to bo obiskana in vznemirljiva DRAGA.

Dvorana pač, čeprav udobna, ne vrt, v pljuskih septembrske zlatnine, z oblaki na poti proti Sežani. Dvorana, a vendar ne katerakoli. F i n ž g a r j e v a , s poprsjem našega očaka, kakor aluzijo na neko drugo DRAGO, na predvojno srečanje kristjanov v Bohinju, kjer je Finžgar govoril mladim in z njim Gosar in Fabjan in Solar, pa še kakšen živeči, Janžekovič, Kocbek . . .

Minutni molk v spomin očeta DRAGE, profesorja Jožeta Peterlina.

Uradna pozdravna italijanščina, od krhkega občinskega odbornika Lonzarja do očalastega dobrotnega podpredsednika dežele Stopperja. Ta, držeč v roki izvod še neobjavljenih določil osimskega sporazuma, se razprede v govor, ki postaja že tehničen, neobvezen. Niti novih možnosti za ribolov po Osimu ne izpusti. Svoj nastop je vzel zares. Tako zares, da se je odpovedal spremljanju ministrskega predsednika Andreottija, ki je danes na obisku v Trstu, samo da bi bil pri otvoritvi DRAGE. Za to pozornost sem mu hvaležen. Nekaj deželnega ali provincijskega pri določenem slovenskem forumu zaleže več, kot če bi bila tukaj zbrana vsa slovenska literatura.

Toda glej čudo: ta večer je vzela zares celo ALPE-ADRIA. Glej jo no, fleš na fleš, brenčanje za brenčanjem, z vseh mogočih pozicij. ALPE-ADRIA

pretirava. Pravo fluorografiranje, da se skozi vso Stopperjevo diskvizicijo čutim kakor goloprtega in iz te slečenosti segam po srajci na nevidnem obešalniku. Moj Dunaj, to ti bo gradiva za TV! To se bo DRAGA gledala s kakšne kopsrke ODPRTE MEJE ali s kakšnih ljubljanskih KULTURNIH DIAGONAL! Škoda za ono grško nalogo — tako domiselno bi se dale povezati one ribe iz prevoda s temile iz Osima!

MARKSIZEM IN SVOBODA.

Nekaterim se je od tega naslova kadilo kot od zažigalne vrvice. Stikanje na vse strani, po vseh dostopnih kanalih, kdo neki je miner in kakšen neki je eksploziv. Želeli so si pohujšanja, da bi lahko proglasili DRAGO za izpostavo čilske hunte. Zdaj, ob tem povsem akademskem pristopu, jim rastejo nosovi v kumare.

Predavatelj Franček Križnik

Uvodni teoretično-zgodovinski del je mogoče preveč obširen. Vsekakor pa vžge drugi del, ko predavatelj preide od klasikov marksizma k modernim, predvsem h Kolakovskemu, ki ga s pridom navaja.

Diskutantov sedem: duhovnik profesor iz Bologne, časnikar iz Trsta (nastopi dvakrat), študent iz Trsta, študent iz Ljubljane, profesor iz Fribourga, pisatelj iz Trsta, sindikalist iz Trsta. Predavatelj samozavestno parira.

Večerjati je treba tu: DRAGO je treba tudi jesti.

Nedelja, 5. septembra

V takšnole jutro sem se prebudil pred štirinajstimi dnevi v koči na Doliču: v takšni sinjini sem potem šel na Triglav. In se z mulatijere oziral proti Kanjavcu, kaj je počenjalo vzhajajoče sonce na njem. Kakšne zlate peplose mu je metalo v pobočja . . .

Sonce, sinjina, neskajenost. DRAGA bo torej le stopila na prosto.

Zdrav, Jablanov vrt.

Iz nekdanje sinagogice — gospodar je bil tu nekož Žid — znosimo stole za avditorij.

Oltar je postavljen med jablano in med drevesom, ki mu še iščem ime, na bujnem ozadju kuli-

serije iz gabrovja. Sveči že gorita na levem vogalu. Na desnem gori šop rdečih nageljnov, prevezanih s slovensko trobojnico. Oba plamena, sveč in nageljnov, žarita v kaj vem kakšen zaljubljen izziv nebesne modrine, te zračne nedelje nad vsem.

Pod njo iz lekcionarja Izaija napoveduje obupanim izredna božja znamenja.

»... Recite njim, ki so obupanega srca: 'Močni bodite. Nikar se ne bojte! Glejte, vaš Bog! Maščevanje pride, božje povračilo. On sam pride in vas reši. Tedaj spregledajo slepim oči in gluhi se odpro ušesa. Tedaj bo hromec skakal kakor jelen in jezik nemega bo vriskal. Zakaj v puščavi začno izvirati vode, v pustinja potoki...«

Pri drugem berilu pa Jakob, ta apostol-socialist, pove, kako je Bog izbral za dediče kraljestva ubožne.

»... Bratje moji, brez osebnih pristranosti imejte vero veličastnega Gospoda našega Jezusa Kristusa... Slišite, ljubi moji bratje! Ali ni Bog za svet ubožnih izbral, da so bogati v veri in so dediči kraljestva, ki ga je obljubil tistim, ki ga ljubijo? Vi pa ste ubožca osramotili...«

Evangelij je Markov.

Iz pokrajine Tira in skozi Sidon h Galilejskemu morju sredi pokrajine Deseteromestja. Potem na vse strani sveta in končno še sem na tale vrt, da se razlegne med krošnjo jablane in med steno gabrov:

»... Pa mu pripeljejo gluhega in nemega in ga prosijo, da bi položil roko nanj. Vzel ga je od množice v stran, mu vtaknil prste v ušesa in se mu s slino dotaknil jezika, pogledal je v nebo, zavzdihnil in mu rekel: 'Efeta!' to je 'Odpri se!' In ušesa so se mu kar odprla in vez njegovega jezika se je razvezala in je govoril prav...«

Namesto pridige celebrant mons. Škerl prebere pismo, ki ga je zborujočim napisal zadržani goriški nadškof Cocolin. Zavzeto je, a presplošno.

Dr. Zdešar je pod jablano nabral pevski zborček, tako da je ta sinja septembrska maša pretkana tudi s petjem, tja do Marijine pesmi na koncu.

Malo nas je, kakor vsako leto, kakih trideset. Verovati v Kristusa — kakšna izjemnost je postalo to med intelektualci, kakšen izziv pravzaprav!

Gredoč na kavo v bližnji bar govoriva z znanecem o prednostih Opčin v primeri z Drago: on se je na primer sinoči zapeljal na predavanje s taksijem naravnost z vlaka.

Kaj, da res prihajajo tudi državljani SR Slovenije, kljub uradnim mementom? In da jih ne bo nič manj kot v času dialoške odprtosti? Saj tudi takrat ne vem, če jih je prihajalo kaj dosti več kot dvajset. Matična inteligenca je bolj rojila na CON-CESIONARIA FIAT, v menjalnico BOLAFFIO, v zlatarno DARWIL, tovariš Pleterski. Saj vsi vemo, koliko je ura z narodno in kulturno zavestjo pod slovenskimi zvezdami, ali ne, pa naj gre za DRAGO ali za NEDRAGO?

DILEME SVOBODNEGA TISKA.

Referat goriškega stolnega vikarja dr. Kazimira Humarja ne meri v kakšno intelektualno prefinjenost, v bistvu gre za historiat katoliškega zamejske-

ga tiska, a njegov ton je v osnovi udržan in njegovo zgodovinsko navajanje dragoceno (nastanek Slovenskega Primorca in Katoliškega glasa, ukinitve tržaškega Tedna). Letak OF proti duhovščini, ki ga navaja, mi diši po ponaredbi: letake sestavljati so komunisti le znali. Namesto citatov Pija XII. o demokraciji bi osebno rajši slišal citate kakega Jacquesa Maritaina.

Diskutantov dvanajst: obrtnik in trgovec iz Trsta, duhovnik iz Gorice, učiteljica iz Ljubljane, duhovnik iz Trsta, hotelir iz Rima, uradnik iz Trsta, župnik s Krasa, urednik iz Nemčije, profesor iz Trsta in iz Švice, spet sindikalist iz Trsta.

Organizatorji so se spraševali, ali bo troje predavanj zadostno napolnilo DRAGO, potem ko so bili s programa črtani koreferati. Dejansko pa je treba odsekavati diskusije, program je v stiski s časom, od kosila je že treba v dvorano, če hočem videti film o Goršetovem kiparstvu.

Ura je tri, ko zdirjajo čez ekran v zatemnjeni dvorani njegovi Apokaliptični jezdec, ob še bolj apokaliptični glasbi Primoža Ramovša. Film — diplomsko delo nekega študenta kinematografije v Torontu — je nem. Skulptura za skulpturo plava čez ekran, Gorazdi in Kristusi. Če bi si mogel izbrati kaj, bi segel po Judeževem poljubu. Zdi se mi monumentalen v svoji arhaičnosti, ko da je bil izkopan iz kakšnih barbarskih katakomb. Ko se film izteče, nekdo predlaga ponovno vrtenje, brez glasbe, z razlago prisotnega kiparja. Gorše rad stopi naprej ob palici, s svojim milim starozaveznim obrazom, in nas zazibava s svojo dolensko kantileno: To je mahagonij, to je žgana glina, to sem naredil v Kortah, to je v galeriji moderne umetnosti v New Yorku. Govori, drobčen, otroški, devetinsdem-

Predavatelj dr. Kazimir Humar

desetleten, neuničljiv. Vsak čas bo še enkrat poletel čez ocean. Nov Baraga ga kliče in kdove kaj še.

Sinjina neba se vzboči tudi v popoldan, čez predavanje pisatelja Pahorja, čeprav ne več neskalsena: Pahor se tako rekoč zažene prav pod nevihto.

Koliko ljudi se je nabralo? Ne dosti za kakšno deželno nogometno tekmo, a brez dvoma več kakor

kdakoli doslej v DRAGI. To je vtis intelektualne množice. Tudi obrazi, ki jih doslej v DRAGI ni bilo. Mladi. In med občinstvom častitljiva mojzevska pojava pisatelja dr. Kobala, ki je pred kratkim v strašni bolečini pokopal v Washingtonu sina, a ni pokopal svoje zvestobe slovenstvu.

KETTE - CANKAR - KOSOVEL.

Slovenski genij v trojni enkratni varianti: uravnotežene močtosti, preroške nepomirljivosti, mediteranske eksplozivnosti, a na skupnem imenovalcu nepodkupljive etičnosti.

Dovolj ostro sem se že kdaj spopadel s Pahorjem — in se še bom, če bo treba —, da bi se bal zapisati: takšnega še nisem videl. Tako nadosebnega. Tako prežetega s tem, kar je duh naše narodne dediščine.

Po predavanju vidim, da to ni samo moj vtis: je vtis celotnega avditorija, teh dvesto, tristo ljudi. Je vtis tega večera, ki zdaj spet prinaša iz kulisarne nevihto: večera, ki se je nabil slovenske usode, cukrarniške morije in vstajenjskega klanca in korala tomajskih borov.

Za naše letopise velja zapisati podatek — ker ga ni nihče od poročevalcev —, da je bilo ploskanje viharno.

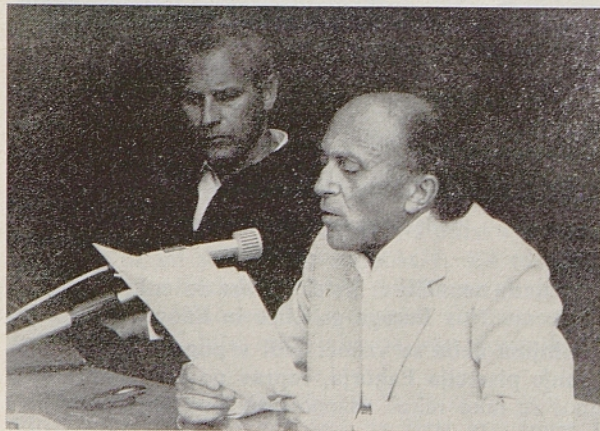
Stemnilo se je na dež in za diskusijo se zberemo v dvorani. Polna je kot sinoči, čeprav se je kdo bal prevelikega osipa.

K diskusiji se priglašajo že poznani diskutanti in kakšen nov.

K mikrofonu stopim tudi sam, da pridam tri »koloraturne črte«, kakor se izrazim, k Pahorjevemu predavanju.

Pri Ketteju poudarim poleg apoliničnosti tudi dionizičnost. Navajam monumentalni sonet Na očetovem grobu. To, da je pogledal tudi v prepad bivajnskega, daje Kettejevi »sončnosti« globljo utemeljenost.

Pri Cankarju ob vsem spoštovanju do preroka povem svojo rezervo do sporočila, kakršno se na primer izraža v Slovenski legendi. Ta ontologizira slovenski položaj na način, ki ga je treba odkloniti. Merodajen ostaja samo Prešeren.

Predavatelj prof. Boris Pahor

Glede Kosovela poudarim občutek tovarišije, ki nas veže z njim, komaj nekaj kilometrov oddaljene od njegovega groba.

Na koncu si privoščim izziv: ker so že v dvorani ljudje, ki po svoji uradni določenosti morajo stati za kampanjo, ki je skušala vnaprej diskreditirati DRAGO, naj sedaj pokažejo svoj marksistični in če treba komunistični pogum, da stopijo k mikrofonu in dokažejo njeno reakcionarstvo.

Nikogar ni ven.

Jutri bomo mogoče že brali o strupih in bodalnih v DRAGI, a nocoj je tišina. Popolna in gnila tišina. S takšnimi vitezi se torej mora boriti DRAGA. Zakaj urednik GOSPODARSTVA dr. Berce, ki se edini oglasi, ni spadal med pozvane. Pozvani so bili komunisti.

Slovinci kremeniti . . .

No, da letošnji DRAGI ne bi manjkala tudi ekshilaracija, za to poskrbi diskutantka, ki zadihano naskakuje mikrofon s svojim uvidom, da je Ljubljana nekaj posebnega, da je Ljubljana o t o k .

Naj bo.

Dr. Valentin Inzko in Filip Warasch opozorita na tragični trenutek, ki ga ob preštevanju doživlja slovenska Koroška.

Konec, odloči predsednik. Na svidenje v DRAGI prihodnje leto!

In zdaj pojdimo večerjat, potem ko je bila ta stran našega zamejskega žitja obrnjena.

Posedemo.

Ah, naj se zdaj rajši razpredava Komjanc s svojim utekočinjenim briškim soncem, s svojim merlotom in tokajcem!

Proti polnoči gre, k omizju pristopajo še novi dialoganti.

Obiščejo nas mrtvi: Janez Tominc, Aleš Stanovnik, Andrej Gosar, Jakob Šolar.

Posedamo v travi za cerkvico Sv. Janeza v Bohinju in jih poslušamo.

Boris Pahor je bil tam in lahko pove, kako je bilo. Kot edini Tržačan, mogoče kot edini zamejec, kdove. Ko je že visel nad mitičnim jezerom kljukasti križ. Na vigilijo velike apokalipse.

Briško sonce, razsij se.

Kot na Šentjanževo mi je, v noči praprotnih semen. Nocoj bom slišal šum vseh slovenskih rek.

Kidrič je prišel dvakrat iz partizanov ilegalno v Ljubljano, da bi pridobil za Fronto Šolarja namesto Mikuža, bil je namrez zaljubljen v Šolarja, reče nekdo. Šum vseh slovenskih slapov. Ni to glas izpod Komarče? Ni to Savica?

Poleg Kocbekove verzije o smrti Janeza Tominca je še neka druga, pravi nekdo drug.

Povej jo, ponočni glas.

Po šolarju se je udarilo šele po Kidričevi smrti, Kidrič ga je namreč ščitil, reče prvi glas.

In drugi: kmetje naj bi bili nalašč naščuvani proti Tomincu, da bi se eliminiral neuvrščenelec. In glas Timave pod nami, fantje?

Ura je ena, ko se razidemo v vlažno kraško noč.

JESENSKI MRČ

Jesen.

Megla, ki vse ovija v svojo morečo tišino. Listje, ki nemirno umira v burjinih vrtincih. Oblaki, ki se vlečejo po nebu kot vicajoče se duše in nikjer ne najdejo kraja, kjer bi odložili težko breme solz dežja.

Leto za letom vedno isto. Ona pa se je tega zavedala šele sedaj. Prej sploh ni vedela, kaj pomeni jesen. Šele sedaj prvič v življenju zaznava tisti moreči občutek, ki ti ga daje hoja po cesti, gosto oviti v megleno kopreno — čuti oblake, ki tiščijo s svojo težo tudi tvojo dušo v najglobljih brezni obupa.

Zakaj neki je tukaj? Zakaj neki ni srečna in vesela?

Prosta je vseh obveznosti. Nobenega dela nima. Upokojenka je. Lahko bi počenjala, kar bi se ji zljubilo.

Lahko sledi tistim škorcem, ki si na okostnjaških platanah nabirajo moči za nadaljnji polet v prezimovališča; lahko pa ostane kar tu, v družbi prhutajočih vrabcev, ki se prepirajo za drobtinico starega kruha. Nikogar nima, ki bi ji lahko kaj prepovedal.

Družine nima. Nobenega moža, kateremu bi morala kuhati kosilo in ki bi vsako minuto robantil kot medved, ki ga je pičila osa v nos. Nobenih otrok, ki se ji odkrito puntajo in ravnaajo vedno v nasprotju z njenimi ukazi.

Čemu si torej tako po neumnem muči možgane! Srečna bi morala biti!

Končno je prišla v tisto blaženo dobo, ki so ji jo tolikokrat slikali kot dobo počitka, ko so velike življenjske težave že premagane, ko je najslabše že za tabo. Celo življenje se je mučila, da bi končno dosegla to dobo brezskrbnosti, to lepo življenje, ki ga nudi finančna preskrbljenost. Ni se ji treba več pehati za zaslužkom, obračati vsako liro, da brez dolgov prebiješ do konca meseca in so kljub temu vse menice plačane. Stanovanje, oprema, vse to je že zdavnaj njeno. Če bi hotela, bi si privoščila lahko tudi gospodinjsko pomočnico in prav nič se ne bi poznalo pri vsoti, ki je varno naložena v hranilnici. Lahko si privoščiti vse, kar si ji srce poželi.

Lahko bi si kupila vse knjige, ki bi jo zanimale, časa ima na pretek. Lahko bi pletla, kvačkala, šivala, a za koga? V stanovanju je že sedaj tisti moreči občutek, ki ti ga daje preobilica skrinjic, kristalnih vaz in vazic, svečnikov, pepelnikov, prtičkov in čipk. Lahko bi si kupila kanarčka, papagajčka, mucko, celo opico, če bi samo hotela. Čemu pa bi

ji sploh bile te živali? Živela bi zanje in one zanjo, toda saj nima smisla živeti za žival; če je tako, lahko živi za omaro, prav toliko ji bo nudila žival kot predmet. Lahko bi hodila vsak večer v gledališče. Nekoč, ko je bila še mlada, bi bila dala še svoje zadnje prihranke, če bi jih imela, da bi si lahko potešila svojo veliko žejo po glasbi, po operah. Sedaj pa je opera sploh ne zanima več. Niti za trenutek je ni mogla odtrgati od resničnosti kot nekoč, ko je njeno srce jokalo z Butterfly, se smejalo Falstaffu, sočustvovalo z Rigolettom. Sedaj pa jo je zanos, ki ga je pri tem občutila, samo težil. Nikjer ga ni mogla sprostiti, nikomur izpovedati. Kaj pa jo sploh zanima opera, saj ni to najvažnejša zabava v življenju. Veliko drugih si lahko izbere! Telesne, duševne, vse so ji na razpolago. Samo izbirati mora, skozi katera vrata bo pristopila k sreči. Vsa so ji na stežaj odprta. Na cilju je. Končno je dosegla smisel svojega obstoja. Dosegla je vse potencialne možnosti, da bi bila srečna. Zakaj torej ni srečna? Nič je ne ovira, da bi prišla za to ali ono kljuko! Vse bi jo morale pripeljati nekam, kjer jo čaka sreča. Zakaj se torej ne odloči? Dosegla je tisti toliko zaželeni trenutek, čemu se obotavlja?

Borila se je vse življenje in sedaj, ko je na cilju, omahuje. Biti srečen? To je cilj vsakogar! Zakaj ne prestopi tistega praga? Ali bo res srečna, ko to stori? Kdo pa ji zagotavlja, da jo tam čaka tista zlata ptica - sreča, privid vseh smrtnikov.

Ona sploh ne more biti srečna! Niti živi ne v pravem smislu besede, životari, pa bi bila srečna! Kdor životari, ne more občutiti prave sreče! Kdor životari, je lahko samo obupan! A ne tako obupan kot so drugi, ki se lahko izvlečejo iz močvirja žalosti. Ona ne more več ven, nobenega oprijema nima. Ne more storiti kot drugi, ki se rešijo obupa takoj, ko izgine stvar, ki jih je bila potrla. Nje ni potrlo nekaj določenega. Kdor životari, pozna samo težko enoličnost in dolgčas, ki ji sledi. Oni so živi, resnično živi. Pri njih si sledijo v življenju srečni in nesrečni trenutki! Najnižjim duhovnim padcem sledijo najvišji vzponi. Ona pa nima v sebi nobene sile, ki bi jo priganjala k temu, da opreza za otenki življenjske vsakdanjosti. Bori se proti pasivnosti z vsemi močmi, a ta ima vseeno konec koncev premoč nad njo in vdati se mora v životarjenje.

V tistih nekaj mesecih, odkar so jo upokojili, se je čisto spremenila, postala je taka kot rastlina, rast-

lina brez korenin, ki jo lahko veter življenja zanese, kamor se mu zahoče. Ne bo se mu mogla upirati, ker nima tistih moči, ki jih imajo živi ljudje. Nima zagrizenosti, ki bi bila za to potrebna.

Živi ljudje imajo probleme, saj živeti pomeni imeti probleme. Trpeti, ko jih človek rešuje, veseliti se, ko so premagani. Kaj pa ona?

Družba jo je zavrgla, kot je drevje odvrгло listje, po katerem sedaj brodi.

VLADIMIR KOS

Julijska nedelja v mestecu med griči

(Mestec se imenuje šizuoka; leži skoraj na sredi japonske tihomorske obale. Čas je skoraj natanko enaintrideset let po koncu druge svetovne vojne; tisto nedeljo pa, skoraj natanko enaintrideset let pred koncem, so iz modrega neba padale zažigalne bombe.)

Davi
sonce je prišlo v to mesteco
ob morju.
Holmi zelenijo.
Nov uhan visi z oranž ušes.

V dlani trav
ugasnejo noči solzé.
Ljudje hitijo
v cerkev športa.
Z zvočnikov doni na prag nebes.

V karavani ur
nedelje voz drsi
k obzorju,
v vrsti voz izletnih,
z vzdihanji pnevmatičnih koles.

Z valčki vest
na pesek pljuska, vztli, umre,
se vrača,
tli, za šaš šepeče:
Božji Sin je vstal od mrtvih! Res!

Pred večjo športno tekmo vabijo zvočniki ljudi v stadion, posebno nedeljo dopoldne odnosno popoldne, ker zmeraj več Japoncev v nedeljo počiva. Spet drugi jo »mahnejo« z avtomobilom po zmeraj lepših in hitrejših cestah. Kakor iskreča kaplja v morju se zdijo tisti, ki jo mahnejo v nedeljo v cerkev.

Narava je zavrgla listje, ki ji ni več služilo. Listje je nehalo obstajati. Kako kruta je narava. A koliko bolj neusmiljena je človeška družba!

Ko ji nekdo ne služi več, ga odrine. A ta nekdo ni list, ni del rastline, ki ne misli, ki se ne zaveda ničesar. Ta nekdo je človek, je bitje, ki misli, ki čuti krivico, ki mu je bila storjena.

Vsi smo enaki, vsi imamo enake pravice do življenja. Torej zakaj deblo družbe odvrže liste — ljudi, ki mu ne služijo več, ker ne morejo proizvajati v tolikšni meri kot mlajši, sposobnejši? Zakaj jih odvrže in jim pri tem vzame vse možnosti za dejavno življenje?

Družba jo je dobro izurila. Taka je kot vdan pes, ki ima raje gospodarjev bič kot pa tuje ljubkovanje. Ne more nič brez svojega gospodarja. Ta pes zna samo živetariti, če ga gospodar zapusti. To je tudi njena usoda, v katero se noče, a se vendar mora vdati, ker se ji ne more izogniti. Cilj psa je bil, koristiti gospodarju, njen: koristiti družbi. Sedaj pa so ji ta cilj vzeli. Njeno življenje je brez smisla, nima več nikakršnega pomena. Čeprav bi moralo imeti po naravnem zakonu vse svoj smisel, svoj pomen!

Nebo se je gostilo kot blodnjak oblakov, kot izgubljene duše so bele gmote hitele nekam, kakor da bi iskale, česar sploh niso poznale, a so vendar počasi plavale dalje, kakor da čutijo, da jih nekje čaka odrešitev vseh muk, kar pa bo tudi njihov konec. Hitele so, da bi se čimprej odrešile neprijetnega bremena, obenem pa so se obirale, ker so se bale konca.

Toda njihovo tavanje ima svoj pomen. Vse ima svoj pomen.

»Vse ima svoj pomen, samo moje življenje ne!« Škorci s platan so se spet uredili v jate in odleteli, čakal jih je jug. Listje je brez konca nastiljalo izmučeni zemlji zimsko ležišče. Vse je imelo svoj smisel. Življenjski krog se ni nikjer pretrgal. Kar je narava vzela, je potem tudi vrnila, čeprav v drugi obliki. Samo pri njej to ni veljalo. Vzeli so ji smisel življenja — in kaj so ji dali v zameno?

Prišla je do konca steze. Če bi hotela nadaljevati pot, bi morala nazaj. Ali pa . . . Skozi meglo je začutila praznino, ki ji je zazevala pod nogami. Nagnosko se je umaknila za korak. Za njo megla, pred njo megla. Vse je bilo enako, do najmanjše potanosti. Kot njeno življenje: živetarjenje pred njo, živetarjenje za njo.

Ne, ne, ona noče živetariti. Ona hoče ali resnično živeti ali sploh ne živeti. Vsekakor bolje nič, kot tista siva enoličnost. Nič ob njenih nogah jo je vedno bolj pritegoval k sebi. Skrivnostna obljava odrešitve, ki je ni mogla utišati niti megla, je postajala vedno bolj mamljiva.

Hujše stvari kot je živetarjenje je ni. Nič je vsaj nekaj dokončnega, je konec živetarjenja!

Naj izbere nič?

»Kako mehka je megljena odeja, taka je kot sanje.« In potem jo je zajel. Nič. — Kako dolgo je trajalo? Večno?

Zbudil jo je nočni hlad. Noč, posuta z zvezdami, je razširjala temno prostorje v neskončnost. V tej neskončnosti bodo kmalu jele ugašati zvezde. Iz globine teme bo vstala luč.

Gledala je, kako so ugašale, druga za drugo, in kako se je rob obzorja rahlo posrebril. Kaj bo prinesel nov dan?

»Glasbo je treba dihati«

Ansambel TAIMS po novih uspehih

»Perfektna tehnika je seveda važna, samoumevna. A to še ni dovolj. Treba je biti zraven s srcem. Glasbo je treba takorekoč dihati«.

Tako pravi g. Franc Pohajač, ustanovitelj in umetniški vodja ansambla TAIMS z Opčin pri Trstu. Pogovor poteka v prijetni kostenjevi senci pred vrtnim vhom na oder Finžgarjevega doma. Muzikantje so pravkar končali z vajo in se razhajajo. Nekoliko smo presenečeni:

»Že spet vadite? Saj se je komaj končal števerjanski festival, kjer ste se tako dobro odrezali. Pričakovali bi, da boste zdaj malo počivali na lovorikah«.

Upravičeno bi lahko, saj je žirija razglasila TAIMS za najboljši zamejski ansambel, poleg tega pa so odnesli s festivala narodno-zabavne glasbe tudi drugo nagrado za izvirno melodijo (Janez Beličič). Naš sobesednik pa je drugačnega mnenja:

»Lovorike naj bodo za spodbudo, veselje, tudi za nagrado, če hočete — nikoli pa ne za počivališče. Kot povsod, velja tudi za ansamble zlato pravilo: brez truda ni uspehov, in kdor ne napreduje, se je že ustavil, že začenja nazadovati. V kratkem nastopimo v neki vasi na Goriškem; čeprav je to veliko manj obvezujoče in »odločilno« kot udeležba na festivalu, je za nas trenutno najvažnejša stvar. Geslo mora biti: vsak koncert, ki je pred nami, je absolutno najvažnejši. In zato: vaje, vaje.«

»Števerjanskega uspeha ste pa vendarle veseli?«

»Ja seveda! Ko smo zvedeli za priznanje, smo bili srečni, ko da se nam ne bi bila sreča še nikoli nasmehnila v tej obliki. Take stvari dajejo ansamblu novega zagona, poguma in veselja. Veselje v srcu je pa največja energetska sila.«

Ansambel TAIMS je priznanj že vaju. Prejel je drugo nagrado, ko je bil pred sedmimi leti prvič organiziran zamejski festival domače glasbe v Števerjanu. Od takrat je stalno sodeloval pri tej pobudi, ki poleg simpatije uživa tudi že velik ugled. Glasbene »bojišča« ni nikoli zapustil brez takega ali drugačnega priznanja, sprva za izvajanja, v zadnjem času pa tudi za tekste in melodije. In kakšen je pravzaprav profil TAIMSa po sestavi in slogu igranja?

»Narodno-zabavna glasba na Slovenskem ima — površno povedano — v glavnem tri vzornike in s tem tudi tri »šole«: to so Avsenik, Slak in Kovačič. Naš ansambel se najbolj približuje slednjemu. Uvrščamo se v tisto strujo, ki ni ne pretežno melanholična in ne pretežno alpska. To je ona srednja pot veselja ne brez miline — ali če hočete obratno: pot miline ne brez veselja.«

»In kaj igrate? Kako, kje?«

»Najprej je treba poudariti, da želijo biti naši nastopi zaključene celote. Vsak naš tipičen koncert ima dva dela: prvi je glasben s povezavo, v drugem pa je tudi nekaj govornega sporeda z dovtipi, veselimi družabnimi tekmovanji in podobno. Repertoar menjujemo vsako leto. Igramo pa to, kar je v vsaki sezoni najpopularnejšega in najlepšega. Zajemamo pretežno iz produkcije Avsenika, Burnika, Kovačiča in Dovžana, da naštejemo glavne. V zadnjem času vpletamo v koncerte tudi lastne popevke, ki se jih je doslej nabralo okoli 10. Igramo po dvoranah in tudi na prostem; samo za ples le izjemoma, pa še takrat opažamo, da imamo več poslušalcev kot pa vrtečih se parov. Vseh naših nastopov od ustanovitve decembra 1969 je skupno bilo okoli 100. Kolikor vem, je to med vsemi zamejskimi ansambli najvišji dosežek. Igramo predvsem na Tržaškem, včasih pa nas zanese tudi dlje. Naj tu omenim nastop na slovenskem prazniku v Krminu 1975 ter lanski koncert na prostem v Ukvah, kamor smo šli igrati iz solidarnosti ob znani šolski aferi«.

G. Pohajač govori stvarno, v njegovih besedah pa je čutiti veliko skrb in ljubezen za ansambel, ki ga je pred leti priklical v življenje in ki ga z večjo prijateljsko roko vodi po poti rasti in uspehov. Potem spregovori o vsakem članu posebej. To so harmonikar Janez Beličič, klarinetist Igor Košuta, trobentač Evald Krevatin ter kitarista Marko Lupinc in Peter Filipčič. In seveda oba pevca: simpatični Boris Košuta ter mila Nadja Fabris, »zamejska Stan-ka Kovačič«, kot je bilo rečeno ob neki priložnosti.

»Načrti?«

»Igrali bomo, čim boljše, čimbolj ubrano, čimbolj v slovenskem duhu. Hkrati bomo skušali še dalje biti povezani prijateljsko v celoto, prijazno kot cvetice v pušelju in ubrano kot note v melodiji.«

— s m —

»Enajsta šola« v družini

Čudovito, kako otroci sami drug drugega bistrijo in vzgajajo ter drug drugemu pomagajo na poti k učenosti. Pri nas je take »šole« na pretek.

Zadnjič so se vsi trije spravili k Boštjanu v box. Mojca je hotela naučiti Boštjana, da bi rekel »očka«. Ste gledali kdaj televizijsko oddajo Portobello, kjer vsak teden druga gospa skuša pripraviti papagaja, da bi spregovoril? No, tako je Mojca z neskončno potrpežljivostjo ponavljala: »Boštjan, reci: očka!« On pa: »Tata!«. »Ne, reci: očka!« On pa spet: »Tata!« Očke so se mu svetile od nagajivosti in zdelo se je, kot da jo ima za norca in da nalašč ne reče tega, kar Mojca hoče od njega. Pri tem nagajanju mu je pomagal Jernej, tako da na koncu Boštjan niti ni več ponavljala »Tata«, ampak sta se oba le na ves glas smejala. Končno se je tudi Mojca naveličala. Prišla je k meni vsa obupana: »Vidiš, kako sta neumna? Mene pa skrbi za Boštjana: Tanjina sestra je ravno toliko stara, pa zna že reči mama, očka, Tanja, pupa, papa in ne vem še koliko drugih besed.« Potolažila sem jo, da punčke začno vedno prej govoriti kot fantki. Tako je prepustila Boštjana naravnemu razvoju. Pa vendar njen trud ni bil zaman, zakaj povsem nepričakovano je Boštjan zaklical naslednji dan: »Oka!«

Boštjan pa ne sprejme samo pasivne vzgoje, ampak včasih tudi aktivno posega v vzgojo Mojce in Jerneja. Prejšnji teden enkrat sta me Mojca in Jernej preprosila, da sem vzdignila Boštjana iz boxa in pustila, da se kobaca skupaj z njima po stanovanju. Iz zamišljenosti v delo me je naenkrat zbudila tišina okoli mene. Tečem v sobo, nikogar! Tečem v kopalnico in zagledam . . . Boštjana, kako jemlje prgišče pralnega praška iz škatle in ga stresa Mojci na

glavo, Mojca Jerneju, Jernej Boštjanu. »Sram vas bodi! Poglejte, koliko praška ste stresli po tleh! In zdaj moram vse tri okopati, kot da nimam dovolj drugega dela! Jernej in Mojca, tako velika, pa tako neumna!« Mojca pa pove skesano, a niti ne preveč: »Ampak se je Boštjan prvi zmisлил to igrico!« . . .

Velikokrat niti ne poslušam, kaj govorijo med seboj, dokler kak stavek ne zbudi mojega zanimanja. Tako sem postala pozorna, ko je Jernej pripovedoval Mojci, da sva srečala v trgovini teto Miro: »Je tako debela, veš!«

Mojca pa: »Veš, Jernej, ona bo rodila. Zato ima tako velik trebuh, ker je zdaj punčka noter.«

»Ne punčka, fantek!«

»Ja, ne vemo, ali fantek ali punčka. Se spomniš, mama je bila tudi tako debela in nismo vedeli, ali se bo rodil Boštjan ali Vida, zdaj pa je spet suha...« Hvaležna sem ji bila za te besede, da sem namreč zdaj suha! Jerneju pa se je že to zdelo preveč, da bi bila njegova mama kdaj debela in je pritekkel k meni: »Mama, je res, da ni res?«, istočasno pa Mojca: »Je res, da ja?« Seveda sem morala dati prav Mojci in Jernej je s težavo pogoltnil poraz. Moje intervencije nista zaenkrat več potrebovala in sama sta nadaljevala svoje razmotrivanje o skrivnosti življenja. Jaz pa sem premišljevala, kako pametna je naša Mojca, kako vse hitro razume in potem zna nazorno razložiti Jerneju, da še sama ne bi znala bolje. Pa sem spoznala, da ji vseeno ni še vse jasno, zakaj kar naenkrat me preseneti z vprašanjem: »Mama, koliko otrok imaš ti še v trebuhu, da jih boš rodila?«

ONA

Poletje nam nudi sadja na pretek - izbirajmo!

Po monotoniji sadežev v zimskem času je napočil veliki trenutek za sadje: po češnjah in jagodah imamo zdaj na izbiro marelice in breskve, maline in češplje, fige in hruške, melone in lubenice . . . Vsa ta pisana raznolikost za vse okuse je čudovito dopolnilo v poletni prehrani. Sadja sploh ne smemo zanemarjati v zdravi prehrani, ker vsebuje veliko rudninskih snovi in vitaminov. Poleg tega preskrbuje organizem z alkaličnimi snovmi, ki so potrebne za nevtralizacijo kislinskih elementov, ki jih uživamo

na primer z beljakovinami živalskega izvora. Večina sadja vsebuje sladkor, ki ga telo z lahkoto asimilira. Rudninske snovi uravnavajo delovanje ledvic, jeter in prebavil. Poleg vsega tega še gasi žejo, ker ima v sebi visok odstotek vode (okoli 80%) in je zaradi nizke kalorične vrednosti dovoljeno — seveda brez pretiravanja — tudi v shujševalnih dietah.

Velik minus poletnega sadja pa je, da se hitro kvari, zato ga raje kupujemo v manjših količinah. Če ga hranimo v hladilniku, ga nikar preveč ne

stlačimo in ga vzemimo iz hladilnika eno uro pred uporabo. Če je sadje nekoliko načeto in nagnito, ga nikar ne zavržimo, ampak ga obrežimo in potem uporabimo na različne načine:

— ZA SADNE SOKOVE

Za otroke bo to najbolj zdrava in osvežujoča malica. Poleg zrezanega sadja lahko daste v električni sokovnik (frullatore) približno enako količino mleka, jogurta ali smetane, sladkor in — če želite — žlico zdrobljenega ledu. Vse to žvrkljajte eno ali dve minuti, dokler ne dobite homogene zmesi.

— ZA OSVEŽILNO PIJAČO

V stekleno posodo narežite sadje, poškopite s kozarčkom brandyja, dodajte sladkor in pustite v hladilniku eno uro. Dodajte rezino limone in steklenico mrzlega, ne preveč alkoholnega rdečega vina. Lahko uporabite tudi belo ali penече vino. Za pijačo, ki jo ponudite popoldne, pa uporabite namesto vina mrzel čaj. Posebno primerne za take pijače so jagode, maline, marelice in breskve.

— ZA SADNE SOLATE

Zrezanemu sadju dodajte sladkor in kanček likerja, ali pomarančni in limonin sok, ali stepeno smetano.

— KOT KUHALNO SADJE

Tudi kuhano sadje se prileže v poletnih mesecih, če serviramo zelo hladno in okrasimo s stepeno smetano. Sadje kuhamo v vodi, ki ji dodamo polovico vina, s sladkorjem, limonino lupino in nageljnovimi žbicami.

— ZA MASLENO TESTO (pasta sfoglia)

Obložite namazan model za kolače s plastjo maslenega testa, posujte ga z zdrobljenimi piškoti in razvrstite nanj na rezine zrezano sadje. Potrosite s sladkorjem in pokrijte z drugo plastjo razvaljanega testa. Ob obodu obe plasti spojite. V sredini testo prebodite, da bo lahko uhajala para, in postavite v pečico.

— ZA ŠTRUDEL

Pravokotno, zelo na tanko razvaljano testo posujte z majhnimi koščki sadja, ki ga imate na razpolago. Sladkajte in zvijte testo v obliko štrudla. Štrudel dajte na namazano ploščo in specite v pečici.

— ZA SADNE TORTE

Že pripravljeno testo za torto, ki ga prodajajo v zaprti konfekciji, vas bo lahko rešilo iz zadrege zaradi kakega nepričakovanega gosta. Torto prerežete in nadevate s stepeno oslajeno smetano in vanjo vmešanim sadjem, ki ga boste zrezale na majhne rezine. Povrhu in ob robih jo namažete s smetano in okrasite s koščki sadja.

Ko se vrnemo z dopusta...

- Šotor dobro operemo, posušimo in zberemo še s suho krpo. Gumirana šotorska tla posipamo s smukcem. Šotor zvijemo in shranimo v vreči na suhem in neprepletem prostoru.
- Ležalne in vzglavne blazine prav tako operemo in posušimo v senci. Nato jih samo toliko napihnemo, da se zgornja in spodnja ploskev ne dotikata, zamašimo, zvijemo in shranimo enako kot šotor.
- Gorilnik ali kuhalnik, šotorsko svetilko in posodo dodobra očistimo, tanko namažemo z oljem, zavijemo v papir in zložimo v ustrezne plastične posode za shranjevanje. Hranimo na suhem.
- Kape za kopanje, ccapate, žoge ipd. iz gume damo v kopalno kad, natočimo vodo, dodamo približno 250 g amonijaka in pustimo tako nekaj ur. Nato vsak kos splaknemo z mrzlo vodo, posušimo, posipamo s smukcem, damo v plastične vrečke, ki jih dobro zapremo.
- Kopalne plašče, kopalke in druga oblačila za plažo dobro operemo, osušimo in shranimo nezlikana na ustreznem mestu.
- Morebitne okvare na opremi, priboru in oblačilih popravimo, še preden jih shranimo, tako da bomo prihodnje leto predmete mimogrede pripravili za odhod.

IRENA ŽERJAL

TA HIP

Pot do dna resnice je trpka kot strup kot sol na krušni peči; pojdi za njo in ne vračaj se zgovorna, ker je prevelika in premočna, da bi lahko videla tvoje resnične misli. Meni pa o njej sploh ni treba govoriti ne razmišljati, upam tudi, da si bom nataknila črna očala, ker me vznemirja življenje, ki postaja prenevarno, kot me vznemirjajo ljudje, ki so mrki in te gledajo, kot da vedo o tebi vse, najdragocenejše skrivnosti.

Tako se širi poletje v avgust kot spletena kepa
rajske veličine

prostranost se je odmaknila
ne potrebujem je več...

Odšla je za dobrimi ljudmi

kot mi za soncem, kadar poslednjič vzide.

Razkačeno vpijejo skale in puhtijo tisto vročino.

Drevesni storži si pripovedujejo pravljice o življenju, kakršno je bilo, še preden so jih posekali.

Tako rabim iz dna, nekje v najglobljem spominu
tisti glas,

ki bo zdramil tvoje speče vesti.

Odhajaš ves skrušen in zmeden.

Saj veš, enkrat se je moralo zgoditi.

Sami smo odgovorni za svoj položaj

V 4.-5. številki Mladike smo objavili pismo, ki nas poziva k večji pozornosti do verske problematike med nami. Pismo samo našteva vrsto odprtih vprašanj. Kot začetni prispevek v tej smeri smo obiskali slovenskega dekana dr. Angela Kosmača, ki je prijazno odgovoril na naša vprašanja.

MLADIKA: Tržaška škofija pripravlja široko posvetovanje za duhovnike, redovnice in laike brez razlike, ki naj bi tudi v naši škofiji preučilo vprašanje »Evangelizacije in napredka«, o čemer se je govorilo pred meseci na vsedržavnem zborovanju v Rimu. Na pripravljalnem srečanju, ki je bilo 1. julija, ste kot predstavnik slovenskih vernikov orisali položaj naših vernikov v škofiji. Kako pravzaprav gledate na sedanje stanje?

DR. KOSMAČ: Jesensko vsedržavno zborovanje italijanskih katoličanov v Rimu je bilo po mojem mnenju velike, skoraj bi rekel zgodovinske važnosti. Italijanska Cerkev je po nekaj letih iskanja in skoraj negotovosti pogumno šla vase. Se zazrla kakor v ogledalo in napravila diagnozo svojega stanja. Obenem pa že našla prva poživila in zdravila za nadaljnjo rast in obstoj. Ta poživila naj bi bili predvsem mladi ljudje, ki so krepko stopili na plan, vcepili v organizem Cerkve novih protitelesc, vbrizgnili novega kisika, posredovali nove zdrave krvi... Vse kaže, da ta prva zdravila niso bila zaman. Ladja se je odtrgala od pomola in odločno krenila na odprto morje. Sv. Duh je o pravem času zavel v njena jadra ter jo usmeril proti varnim pristanom.

Naravno, da se tudi tržaška škofija obrača v to smer. Zdi se, da so pravega zagona dali prav mladi ljudje, ki so nekje premagali stare mite in želijo dati Cerkvi na Tržaškem novo lepšo podobo. Tudi slovenski verniki, kot naravna komponenta te krajevne Cerkve, ne smemo stati od strani. Marsikaj lahko prispevamo k pravilni rasti in usmeritvi. V nasprotnem primeru bi morda zamudili zgodovinski trenutek, da se tudi sami vključimo v nadaljnji razvoj krščanstva na Tržaškem.

MLADIKA: Glede tega bi Vas radi tudi vprašali, zakaj slovenska javnost o tem ni bila skoro nič obveščena? Znano nam je, da so se razne škofije na vsedržavno posvetovanje v Rimu zelo dobro pripravile. Kako da slovenski verniki niso bili prisotni ne pri pripravah ne v delegaciji? (Pomislimo, da so v Avstriji slovenski katoličani ponesli manjšinsko problematiko na najvišjo raven, na Dunaj.)

DR. KOSMAČ: Res je, da je bilo pri nas marsikaj zamujeno. Resnično mi je žal, da nismo bili slovenski verniki povabljeni na rimsko zborovanje. Vem, da tudi odgovorni činitelji danes to priznajo in obžaluje. Prepričan sem, da bi tudi etnične skupine, ki jih v Italiji ni malo, lahko veliko prispevale k delu »evangelizacije in napredka človeka«. Morda je italijanska Cerkev smatrala, da ta pastoralni problem še ni tako važen, ali ga premalo pozna, da bi ga osvojila in dala svetu pričevanje tudi o svojih odnosih do narodnih skupnosti, ki imajo svoje posebno poslanstvo v današnji družbi in v Cerkvi. Upam, da se bo vsaj v bodočnosti odpravila ta pomankljivost, da bo tudi v tem oziru italijanska Cerkev zaživela v novi luči.

MLADIKA: Se Vam ne zdi, da je informacija in soodločanje v verskih in pastoralnih problemih pri nas pomankljivo?

DR. KOSMAČ: Vsekakor. Koncil nam je odkril veliko pastoralno razsežnost informativnih sredstev in res bi bila škoda, da se teh obveščevalnih sredstev ne poslužimo dovolj. Poleg tega imajo verniki popolno pravico, da so pravilno obveščeni o dogajanjih v Cerkvi, ker samo tako lahko tudi sami sodelujejo in soodločajo pri njenem delovanju in razvoju. Zdi se mi, da se tega uradna Cerkev tudi dobro zaveda. Morda so prav verni laiki poklicani, da dajo temu prizadevanju svoj odločilni prispevek.

MLADIKA: Pomemben korak naprej se nam zdi katehetsko teološki tečaj za laike. Kaj si od nje- ga pričakujete?

DR. KOSMAČ: Sodim, da naš teološki tečaj za laike lahko veliko pripomore k nadaljnjemu razvoju Cerkve na Tržaškem.

Predvsem gre za teološko osveščenje, ki je zlasti današnjemu izobražencu nujno potrebno, če noče obtičati nekje na plitvini, ko se vendar svet okrog nas tako naglo tudi duhovno in kulturno razvija in oblikuje. Gorje nam, če bi temu novemu svetu, ki nastaja, kristjani ne znali dati novega duha in srca, da ne bo šel razvoj v zgolj materialistično smer, ki človeka osiromaši in ga celo razčloveči. Prav zato je prav, da se s tečajem okoristimo vsi, ki kaj damo na našo duhovno rast in nam je pri srcu zdrav kulturni napredek našega ljudstva. Tudi duhovniki imamo v tem teološkem tečaju izredno priliko, da posodobimo in poglobimo svoje teološko znanje in najdemo novih razlogov svojemu verovanju in oznanjevanju. Še posebno je tečaj potreben vsem onim, ki bi radi sodelovali pri katehizaciji naše mladine in sploh našega ljudstva, ki kljub vsemu žejá po resnici, ki edina more človeka osvoboditi. To pa je tudi namen vsake »evangelizacije in dviga človeka«.

Poleg tega imam vtis, da bi nam skoraj prirojeni manjvrednostni čut pred večinskim narodom in morda tudi pred ideološkimi nasprotniki, moral prej ali slej ostati brez podlage, če bi naši verni ljudje temeljito poznali svojo vero. V spomin mi pride francoska Cerkev, ki že stoletja vztraja v manjšini, ker je pač intelektualno pogojena in se zlasti katoliška inteligenca zaveda nujnosti svojega elitnega poslanstva v družbi, ki temelji prav na bogastvu notranje zakladnice francoskega krščanstva. In še nekaj bi rad pripomnil. Za nas v zamejstvu je teološki tečaj za laike velika priridev tudi v tem smislu, da nam omogoča premagati naš idejni provincializem in nas odločno vključuje v življenje in dogajanje slovenske Cerkve v domovini.

MLADIKA: Problem župnije v središču mesta in položaj mestnih kaplanov. Znano nam je, da so ti že novembra 1975 izročili novemu škofu spomenico z mnogimi predlogi. Do danes menda ni bilo nobenega odgovora.

DR. KOSMAČ: To je morda trenutno naš glavni pastoralni problem. Večina naših ljudi živi in dela v mestu (delavci, študentje, hišne pomočnice, intelektualci, uradniki, trgovci itd.). In prav ti ljudje so v mestu tudi versko najbolj ogroženi. Naše dosedanje strukture na podeželju, naše okoliške župnije, ne zadoščajo več. Morda se tudi mi duhovniki tega premalo zavedamo. Najbrž bo treba pregledati vse naše dosedanje delo in ga drugače organizirati. Predvsem nam bo potrebno tako dušnopastirsko središče v samem mestu, ki bo dalo zagona vsej ostali dejavnosti in osredotočilo pozornost vseh naših ljudi iz središča mesta, ki jih ni malo in jih posamezne italijanske župnije v mestu ne morejo pritegniti. Kaj šele, da bi jim nudile vso duhovno oskrbo v njih materinem jeziku. To je velikanska naloga, ki se je bomo morali čimprej lotiti z vsemi razpoložljivimi močmi. Pravzaprav bi morala vsa cerkvena skupnost

v mestu čutiti ta naš problem, ki je končno problem tržaške Cerkve v celoti. In tudi svetne oblasti bi morale upoštevati to našo pravico, da kot verniki zaživimo v mestu, kjer je naše naravno okolje. Nekdo mi je te dni rekel: »Če imajo Slovenci v Trstu svoj kulturni dom, do katerega jim je pomagala tudi država, in druge kulturne, politične in gospodarske ustanove, zakaj ne bi mogli imeti tudi svojega verskega središča? In če so oblasti, celo na mednarodni ravni, priznale Slovence v Trstu ter jim zagotovile nadaljnji razvoj in obstoj, zakaj ne bi to merilo veljalo tudi v odnosu do vernih slovenskih ljudi?« Vsekakor vprašanje obstaja in vsa naša skupnost bi se morala čutiti angažirana za to akcijo, ki je zadeva nas vseh. Naši sosede nam ne bodo ničesar poklonili, če sami ne bomo tega hoteli. Morda gre pri tem za naš obstoj, verski in narodni.

MLADIKA: Da se vrnemo k začetku našega razgovora: kot je škofiji nadvse potrebno zborovanje za pregled stanja in izvedbo novih pokoncilskih smernic, mislimo, da so problemi vseh slovenskih vernikov in duhovnikov taki in tolikšni, da bi nujno tudi mi potrebovali dobro pripravljen posvet. Ne iz nasprotovanja do škofijskega, katerega bi se morali tudi udeležiti, temveč iz prepričanja, da smo sami v prvi vrsti najbolj odgovorni za svoj položaj.

DR. KOSMAČ: Točno. To je posledica vsega, kar smo do sedaj rekli. Tak posvet je nujno potreben. Pa ne samo v nekem ožjem krogu, ampak temeljiti in široko zasnovan posvet, ki naj pomeni radiografijo naše svarnosti, pa naj bo še tako skromna in boleča. Še prej kot do škofijskega srečanja mora priti do nekakega »slovenskega srečanja«, ki naj družijo vse komponente naše cerkvene stvarnosti na Tržaškem v iskanju novih poti naše vernosti. Istočasno ne bi smeli prekiniti naših srečanj in stikov z italijanskimi katoličani, ki kakor mi iskreno iščejo in delajo za novo podobo Trsta. Gre pri tem, po mojem, za pravo prelomitev s preteklostjo, ko se bomo morda prvič v zgodovini našli z ramo ob rami kristjani obeh narodnosti, da damo v tem usodnem trenutku svetu pričevanje o Kristusu, ki še živi in deluje tudi v tem našem času in prostoru.

Vsekakor je prav, da še drugi povedo svoje mnenje o tej naši skupni zadevi in se ustvarijo nov dialog med nami, kot posamezniki in skupnostmi. Morda se bom komu zdel drzen ali domišljav, ali ne morem se iznebiti vtisa, da smo kot v časih protireformacije, ko je treba stopiti v obrambo starega sveta in ohranjati njegove svetinje, obenem pa že postavljati temelje za gradnjo novega sveta, ki je že pred nami. To pa zmorejo samo pogumni in velikodušni ljudje, ki znajo tudi nekaj tvegati. Predvsem so na to delo poklicani mladi ljudje, katerih je končno bodočnost sveta in Cerkve tudi v teh naših krajih. Začenja se torej čas obnove tudi pri nas, da bo svet, ki ga gradimo, lepši in boljši. V tem smislu so prihodnji meseci in leta odločilnega pomena tudi za našo skupnost na Tržaškem.

Dr. Andrej Budal kot človek

Dne 7. junija je poteklo pet let od smrti pisatelja dr. Andreja Budala, goriškega in tržaškega rojaka. Za to priliko sem pripravil na radiu okroglo mizo o Budalu kot človeku. Razgovora sta se udeležila ravnatelj dr. Anton Kacin in pokojnikov sin prof. dr. Gojmir Budal. Oba sta povedala toliko novega, da bi bilo škoda, če bi se njune besede ne ohranile.

Dr. KACIN: »Pok. prof. Budala sem osebno spoznal kmalu po prvi svetovni vojni na neki prireditvi vseučilišnikov v Idriji. Od tega je torej več kot 50 let. Da piše v Ljubljanski zvon, sem vedel že prej. Njegov psevdonim Pastuškin je imel dober glas med takratnimi literati. Ko sva se srečala, je bil profesor na umirajoči idrijski realki. Učil pa je tudi, če me spomin hudo ne vara, na dekliški meščanski šoli. Lahko rečem, da je v Idriji pustil najboljši vtis kot profesor in kot človek.

Budal je bil velik Slovenec. Bil je trdno prepričan, da ima tudi slovenski narod pravico do nemošenega življenja in vsestranskega naravnega razvoja. Ni pa bil prenapet in nobenega naroda ni sovražil. Italijansko slovstvo je zelo cenil. Poznal je tudi takratno evropsko slovstvo (francosko, nemško, slovanske vrhove). Ko je bil vojna leta pri vojaki, je nosil s seboj Danteja. V Božanski komediji je po lastnih besedah iskal »tolazbe in moči« (Mladika 1922, str. 51). Iz italijanskega slovstva je tudi prevajal.

V času med obema vojnama je ostal pri delu za svoj narod. Bil je eden izmed treh stebrov književne založbe Goriške matice. Druga dva sta bila France Bevk in Damir Feigel. To so bili bridki časi. Kdor jih ni sam doživljal, si jih težko predstavlja. Hvala

Bogu, da so že daleč za nami! Tisti čas ni bila predcenzuro varna nobena reč. Ali naj omenim en sam primer? Goriška Mohorjeva družba je 1934 izdala drobno knjižico pravljic Zlata hruška, ki jo je spisal znani humorist Fran Milčinski. Knjižica je bila takoj zaplenjena. Če pomislimo, da je bil prof. Budal v državni službi, a se kljub temu ni odpovedal književnemu delu za narod, lahko mirno rečemo, da je bil značajan mož.«

Prof. BUDAL: »Njegovo življenje doma je bilo preprosto in skromno. Stanovali smo v severovzhodnem delu Vidma, v zadnjem nadstropju nove zgradbe za državne uradnike, od koder je bil čudovit razgled na bližnje gore, na Matajur, na Muze in na Kanin. Živeli smo čisto zase sredi tujega okolja, le doma je bilo vse slovensko, res naše, zato smo bili močno navezani drug na drugega.

Že iz rane mladosti pomnim, da je bil oče vedno zelo zaposlen. Dopoldne je poučeval, popoldne pa delal v svoji sobi. Proti večeru je pogosto imel privatne lekcije iz nemščine, francoščine ali latinščine v znanem kolegiju Toppo - Wassermann. Otroci smo se navadili, da ga med delom doma nismo nadlegovali. Vedeli smo, da piše, da tudi prevaja zajetne knjige. Ko smo že obiskovali srednjo šolo, nas je oče pripravil do tega, da smo doma izdajali svoj list — Mladi svet. Sam ga je urejal in tipkal s psevdonimom Hrabroslav Videmski. Sestri sta pri tem mesečniku radi sodelovali z risbicami in krajšimi sestavki, sam pa sem se precej kujal, še najrajši sem prispeval krajšo »poljudnoznanstveno« prozo. Največ smo se pogovarjali — ko smo bili večji, pa tudi debatirali — pri kosilu in večerji, do prave družbene sprostitve je navadno prišlo šele zvečer. Ko pa smo šli spat, je oče spet začel delati, bral in pisal

— pod črto - pod črto —

JEČA ALI SMRT?

Pod tem naslovom je Jana, ljubljanska ženska revija, ki jo izdaja ČGP (direktor Mitja Gorjup), objavila članek Bernarda Rakovec, v katerem beremo med drugim v zvezi z industrijsko cono na Krasu, ki jo predvideva italijansko - jugoslovanski sporazum v Osimu, naslednje (št. 25 z dne 22.6.1977): »Nova cona bo ležala na danes še pustem in nenaseljenem kraškem pasu tostran in onstran meje pri Sežani. Toda povsem nenaseljena bodoča industrijska cona le ni. Na njenem severozahodnem ro-

bu leži drobna kraška vasica Orlek s 47 hišnimi številkami.

Kaj bo potemtakem z Orlekom? Slišati je za dve možnosti, o katerih so pisali tudi že nekateri jugoslovanski časopisi. Po prvi naj bi vasica ostala kot nekakšen »naravni tujek« sredi novih pogonov in industrijskih obratov, ograjena in zaščitenjena ter s posebnim prehodom povezana s štiri kilometre oddaljeno Sežano. Po drugi, krutejši varianti, naj bi Orlek žrtvovali, da bi kakorkoli ne oviral svobodnega načrtovanja cone.

Novi Orlek naj bi postavili zunaj cone, nekje blizu Lipice in njenega naravnega parka.

Še preden smo šli na pot v vasico, obsojeno tako ali drugače na nenavadno, da ne rečemo žalostno usodo, smo poprašali o zadevi sežanskega župana.

»O tem bomo začeli razmišljati šele jeseni,« je bil sicer ljubezniv, a kratek in odločen.

»In kako se pri tem počutijo ljudje tam v Orleku,« smo si rekli, pa šli pogledat še na lastne oči.

Orlek, drobna, raztresena vasica, izgubljena sredi puste, pa vseeno prelepe kraške pokrajine. Vasica, ki bi ji

je pozno v noč. Vedno je bil precej suh, včasih je bil videti slab, a nočno delo (zlasti branje) ga tudi na stara leta ni težilo, bil ga je docela vajen. Sicer pa se je tudi v vsakdanjem življenju strogo držal nekaterih svojih načel. Nikoli ni pil vina ali drugih alkoholnih pijač, kavo le ob kakem obisku, pri jedi je bil zmeren, čeprav so mu ugajale slaščice vseh vrst. Rad je imel sadje, njegova najljubša pijača je bil limonin sok z vodo.

Izredna delavnost, pa tudi doslednost pri jedi in pijači sta name že zgodaj napravili močan vtis. Pozneje, ko sem doraščal, sem ju občutil kot posebne vrste samoobvladanja, skoraj bi dejal askezo, ki pa je bila naravna, sama po sebi umevna. Če sem očeta v tem primerjal z drugimi, mi je bil prava uganka, saj je kazalo, da ga odpoved, ki je bila v takem načinu življenja, prav nič ne stane. Njegovo umirjenost sem zares spoznal med vojno, ob policijskih hišnih preiskavah, ki so ga stale kazensko premetitev v Perugia, ob nočnih zračnih napadih na Videm proti koncu vojne, pa tudi ob nevarnih poteh v Benetke, kjer je na Ca'Foscari predaval slovenščino, dokler mu niso vojna razdejavanja onemogočila tega poslanstva. Duševne odpornosti človeka, ki je skrival umetniško dušo, sem se zlasti zavedel, ko je po mučni, neizprosni bolezni omahnila v cvetu mladosti starejša sestra Sonja. V nas se je nekaj prelomilo, on pa je ostal zvest sebi, svojemu notranjemu skladju. Takrat sem nehote pomislil na prvine starogrške stoične filozofije.

Dnevnik, ki ga je pisal od prve svetovne vojne dalje, je dragocena zapuščina, pomembna za literarnega zgodovinarja, a tudi za vsakogar, ki bo proučeval politično, družbeno in kulturno dogajanje na Primorskem v tem stoletju. Drobno, gosto popisanih zvezkov je nad štirideset. Zdaj so v Ljubljani pri slavistki Mileni Lavrenčič por. Lapajne, tržaški rojakinji iz Škednja, ki pripravlja za prof. Paternuja diplomsko nalogo o očetovem slovstvenem delu. V dnevniku se globoko občutena človečnost svojevrstno prepleta z narodno zavestjo, s kulturno razgledanostjo in z naprednim svetovnim nazorom.«

Martin Jevnikar

MILENA MERLAK

PRESLICA

I.

*Pomladna preslica je svetlozelena,
raste od členka do členka,
v vsakem členku vrtljiva,
a tudi zlomljiva.
Pomladni ognji na ilovnati njivi
v bližini doma na ravnini.
Kratke plavolase kite
so suhe in segrete,
dokler jim ne prinese večer
studenčno mrzle rose s potoka.*

II.

*Poleti je preslica rjavkastorumena,
manj je vrtljiva, lažje zlomljiva,
kite so ostržene, lasje sproščeni,
ob pomladnih ognjih pogorela trava
poganja iz izoglenele prsti,
na najvišjem bližnjem griču
se visoko zлага les za kresovanje.*

*Na njivi med deteljo cvetejo kresnice,
svetijo se kot majhne sončne oči.
Dekliški prsti tržejo bele lističe:
»Pekel, vice, nebesa, pekел, vice ...*

*Deklica se boji pekla in vic.
Tesno si zategne ruto čez igrive lase
in nabere košarico praproti in kresnic.
Doma iz tega napravi v izbi pod mizo
in pod vsemi posteljami velike družine
sanjsko ležišče za Janeza Krstnika.
Domača streha je vse leto prenočišče
za popotnika ali berača,
na kresno noč pa bo — za svetnika.*

pod črto - pod črto

pravzaprav le stežka rekel vas, saj ne živi zgolj od kmetijstva menda niti ena domačija več... Večina hiš je novih, nekatere so prav bleščeče, vse po vrsti pa skrbno vzdrževane, čedne in trdne. Ob njih čemi sredi vasi staro, vaško jedro. Peščica starodavnih domačij, katerih najstarejša ima po pripovedovanju občanov go-tovo več kot 600 let'...

Ljudje ne vedo pravzaprav še ničesar. Nekateri, a le nekateri, so brali nekaj v Primorskih novicah. Večina ve le za govorice, tiho in s strahom ugiba, pa ne verjame v najhujše. Podrli nas že ne bodo, pravijo vsi, s katerimi govoriš. 'Saj ne moreš kar ta-

ko porušiti toliko čednih in tako novih hiš, saj ne moreš porušiti kar cele vasi!'

O tem, kaj bodo dobili oni, ob njih pa vsa ta družba, v zameno za morebitne ruševine, ne vedo ničesar. Razen enega dveh najbolj razgledanih vaščanov tudi o načrtani svobodni coni ne vedo in ne razumejo še ničesar. Le strah je tu. Prikrit, prihuljen se plazi pod okni in med ljudmi in jih zlagoma, pa zanesljivo načinja.«

Le strah je tam, v Orleku, prikrit in prihuljen! In ljudje ne vedo ničesar, razen enega ali dveh razgledanih domačinov!

Nič čudnega, saj o tem slovenski in jugoslovanski časopisi ne pišejo, ne smejo pisati.

In pri nas, kaj pa pri nas, v Gropadi, Padričah, Trebčah, Bazovici?

Kaj ni ista žalostna pesem? Razen Slovenske skupnosti, ni nihče, nobena stranka, ki je »Slovencem blizu«, razen SSO, povedala jasno besedo. SKGZ je hodila okrog pridigovat, da bo na Krasu sam med in mleko, slovenski edini (žal) dnevnik ne črhne besedice o tem! Gropada, Padriče, Bazovica, Trebče; domačini molčijo in se bojijo... Zakaj se domačini ne zganjejo, kot so se včasih za veliko manj.

MARTIN JEVIKAR

Amerikanski Slovenec

Amerikanski Slovenec, ki izhaja v Chicagu v ZDA, je sploh najstarejši slovenski časopis na svetu, odkar je leta 1945 prenehal v Ljubljani izhajati Slovenski narod. Tesno je povezan s Kranjsko slovensko katoliško jednoto (KSKJ), ki so jo ustanovili 1894 kot centralno organizacijo slovenskih izseljencev v prejšnjem stoletju. Ime »jednota« so si izposodili iz podobnih čeških zvez, »kranjska« pa je bil ostanek časov, ko so se Slovenci delili v Kranjce, Štajerce, Korošce in Primorce, Amerikanci pa so jih poznali kot »Austrian«. Štiri leta pozneje so se na občnem zboru (konvenciji) voditelji sprli in del je ustanovil novo osrednjo organizacijo Jugoslovansko katoliško jednoto (JSKJ). Obe sta bili sicer v prvi vrsti zavarovalnici za bolniško podporo, za odškodnino pri poškodbah in smrti, a obe sta si nadedli tudi nalogo, da versko povzdigneta svoje člane. Leta 1930 je štela KSKJ nad dvesto društev s 30.000 člani, JSKJ prav toliko društev in 20.000 članov.

Amerikanskega Slovenca je začel izdajati v Chicagu Anton Murnik leta 1891 kot tednik in je bil prvi slovenski list v Ameriki. Ko so ustanovili tri leta pozneje KSKJ, je postal list Glasilo Kranjske slovenske katoliške jednote. Pozneje je dobil še druge podnaslove: od 1924: Glasilo slov. katol. delavstva v Ameriki in uradno glasilo Družbe sv. Družine v Jolietu; S. P. družbe sv. Mohorja v Chicagu; Zapadne slov. zveze v Denver, Colo, in Slovenske ženske zveze z Zedinjenih državah.

Lastnik je bil sprva Anton Murnik, od 2. dec. 1899 Slovensko-amerikansko tiskovno društvo v Jolietu, od nov. 1923 Edward A. Winkler, od jun. 1924 Tiskovna družba »Edinost«. Tudi uredniki so se pogosto menjavali: Murnik, rev. Jos. F. Buh, Šavs, F. S. Šušteršič, rev. John Kranjec, Trobec, Sojar, Zvonko Novak, J. Klepec, 1923 župnik Plevnik, od 1924 John Jerich.

Leta 1924 se je zgodila pri listu Amerikanski Slovenec važna sprememba: list so kupili izdajatelji časnika Edinost, z drugo besedo slovenski frančiškani v Chicagu. Edinost je začela izhajati 1915 pod imenom **Sloga** in s podnaslovom List za slovenski narod (od 1920 Neodvisen dvotednik jugoslovanskih delavcev v Ameriki in z novim imenom **Edinost**, od 1921 Glasilo slov. katol. delavstva v Ameriki, od 1923 še Uradno glasilo slovenske podporne družbe sv. Mohorja v Chicagu). Sprva je izhajal vsak četrtek, od 1920 dvakrat na teden, od 1922 trikrat. Sprva v New Yorku, od 1919 v Chicagu. Ustanovil ga je p. Kazimir Zakrajšek.

Po združitvi z Edinostjo je Amerikanski Slovenec izhajal dalje kot dnevnik in ga je urejal že omenjeni Jerich. List je bil sprva tak, kot smo videli v prejšnji številki pri Ameriški domovini. Prinašal je veliko dopisov naročnikov iz ameriških naselbin, osebne vesti, predvsem

sporočila o smrtih, članke s slikami o uglednejših pokojnih izseljencih, ponatiskoval je novice in drugo domače čtivo iz ljubljanskih časopisov, dnevne in politične vesti iz angleških ameriških listov. V podlistkih je ponatiskoval slovenske romane, izvirne in prevedene, da je ustvarjal v izseljencih občutek domačnosti in jih vezal s staro domovino.

Po zadnji vojni je začel Amerikanski Slovenec podpirati begunce in priobčevati njihova pričevanja o medvojnih in povojnih dogodkih, o vračanjih domobrancev in drugem. Sprva so se novonaseljenci, ki jih je prišlo v ZDA okrog tri tisoč (po sprejetju zakona z dne 24. junija 1948), posluževali Amer. Slovenca za nekako svoje glasilo, da so v njem izražali svoje skrbi in težave. V njem so veliko sodelovali in mu dali nekaj svežine in novosti. V njem je od 1952 do 1959 škof Rožman objavljajl Duhovne misli. Že vrsto let ga ureja Jože Melaher, član Narodnega odbora, ki je prišel po vojski v Združene države Amerike.

Toda tudi Amer. Slovenec je navezan na staronaseljence, ki pa jih je vedno manj, mladina pa ne zna več dovolj slovenščine, da bi brala slovenske liste. Zato se mora tudi Amer. Slovenec boriti za obstoj. Zdaj izhaja kot tednik.

IRENA ŽERJAL

Riba na suhem

Čaj z rumom.

Stopnice.

Še navzdol in še navzdol.

Iz najzanimivejše knjige letijo strani!

Proč z izzivanjem!

Proč z dušo!

Na cesti, ki je moderna, mora biti asfalt!

Nasmejani smeh.

Otroci gledajo KARATE!

Pijejo KAKAO!

Pot navzgor, obdana z robido.

Ozdravimo zdravje.

Samoprisila, do samoporaza.

Čudnozačuden gospod.

Soproge so srečne.

Psihologija zavržene dekle.

Neka kultura me ne potrebuje in jaz nje tudi ne.

Drobcji iz manjšinskega sveta

»FOYER EUROPEISTICO«

To je naslov posebnega razdelka v zborniku *Sardegna in prospettiva euromediterranea*, ki ga je izdal februarja letos *Istituto Dantesco Europeo* (Leo S. Olschki Editore, Firenze 1977, 432 str., brez omembe cene).

Zbornik je uredil vodja inštituta prof. Egidio Guidubaldi DJ, vsebuje pa akte s kongresov o sardinski kulturi. Zadnje poglavje je posvečeno Valdo stancem in Slovencem v Italiji. Pri tem je treba omeniti, da sta tako natisnjeni in ponujeni širši italijanski javnosti predavanji o Slovencih z nekega nedavnega zborovanja, ki ga je priredilo omenjeno združenje. Gre za referat prof. Andreja Bratuža *I valori mitteleuropei e la cultura slovena* (str. 409-413) in odv. Draga Štoke *Gli Sloveni nella Regione Friuli-Venezia Giulia* (str. 415-420).

SOLIDARNOST ZDOMCEV

Organizacije in tisk Slovencev v zdomstvu posvečajo precej pozornosti življenju rojakov v zamejstvu, ki ga živo občutijo kot del enotnega slovenskega kulturnega prostora tudi zaradi nekaterih podobnih težav, ki jih kot člani slovenskega naroda doživljajo v tujini. V znanih *Zbornikih*, ki jih izdaja tednik *Svobodna Slovenija* v Buenos Airesu, je izšlo tudi nekaj temeljnih razprav o položaju v zamejstvu.

Že od leta 1966 izhaja v nadaljevanjih študija *Boj slovenske manjšine v krški škofiji na Koroškem - Avstriji za verski pouk otrok v slovenščini*, ki jo podpisuje dr. Anton Podsterner. Delo je v zborniku za leto 1966 posvečeno »velikemu prijatelju Slovencev in Slovanov papežu Janezu Dobremu, branilcu miru na osnovi resnice, pravice, ljubezni in svobode, v zahvalo za okrožnico *Pacem in terris*».

Pobudo za razpravo je dal dekret, ki ga je izdala celovška škofija 17. septembra 1959. Navodilo je za devalo pouk verouka na dvojezičnih šolah ter je proti zahtevam Slovencev polno sprejemalo vsebino in duha krivičnega avstrijskega manjšinskega šolskega zakona iz istega leta. Zakona, ki velja za bistveno zmago protislovenskih sil.

Z leti pa se je razprava razširila v izredno dokumentirano delo, ki osvetljuje skoraj vse vidike koroškega vprašanja. Kaže, da snov še ni izčrpana, velika škoda pa je, da izhaja že nad deset let, kar škoduje celoti in enotnosti zamisli. Razvoj dogodkov je na Koroškem precej hiter, temeljita razprava pa v svojih dosedanjih skoraj 300 straneh velikega formata v zbornikih za leta 1966, 1967, 1968, 1969,

1970, 1971-72 in 1973-75 beleži tudi pomembne podrobnosti.

Do sedaj objavljeni deli so ti: 1. Koroški Slovenci nekdanj in sedaj, 2. Koroški Slovenci in krški ordinariat, 3. Zgledi vlečejo, 4. Ravnanje krškega ordinariata, 5. Stališče krškega ordinariata je zmotno, 6. Rešitev problema v luči papeških okrožnic, 7. Državna pogodba in koroški Slovenci, 8. Rešitev problema in voditelji manjšine, 9. Koroški Slovenci in civilna oblast.

Deveti del je najdaljši, saj je natisnjen v petih zbornikih, obravnava pa vprašanja od pravnega položaja manjšine do uničevanja slovenske zgodovine, od nastopov duhovnika Mucherja do podiranja dvojezičnih napisov, od moči neonacistov do gospodarskega izkoriščanja.

RAZPRAVA DR. BOGDANA NOVAKA

V zadnjih dveh *Zbornikih Svobodne Slovenije* je objavljena tudi razprava *Slovenska manjšina v Italiji* prof. Bogdana Novaka, ki je profesor habsburške in ruske zgodovine na univerzi v Toledu v državi Ohio v ZDA.

Novak je znan predvsem kot pisec knjige o tržaškem vprašanju v letih 1941-54, ki je izšla v angleščini leta 1970 v Chicagu, leta 1973 pa v italijanskem prevodu (*Trieste 1941-54: La lotta politica, etnica e ideologica*, Milano, Mursia, 1973, 477 str.). Knjiga mu je prinesla veliko laskavih ocen med strokovnjaki.

K tržaškemu vprašanju in k položaju Slovencev v Italiji se je Novak, ki je bil v letih 1946-51 učitelj in profesor na slovenskih šolah na Goriškem in Tržaškem, še vračal. O njegovem življenju in delu lahko beremo podroben prikaz z intervjujem in bibliografijo v zadnjem *Zborniku* na str. 306-311.

Leta 1968 je Novak dobil od Ameriške filozofske družbe v Philadelphiji posebno denarno podporo, da bi z intervjuji slovenskih in italijanskih predstavnikov v Trstu dognal, koliko Italija izpolnjuje obveznosti do manjšine, ki izhajajo iz londonskega memoranduma. Na podlagi teh intervjujev, pri katerih so sodelovali vidni politični predstavniki obeh narodnosti in različnih gledanj (od takratnega pokrajinskega tajnika DC Sergia Colonija do urednika tržaškega *Dela Mira Kaplja*), ter na podlagi tiskanih virov in osebnega opazovanja je prof. Bogdan Novak sestavil študijo v slovenščini. Prikaz je razširil na celotno zamejstvo v Italiji. Prva štiri poglavja so bila končana julija 1972 in so objavljena v *Zborniku Svobodne Slovenije 1971-72* (str. 57-96). Peto in šesto poglavje sta dopolnjeni s podatki do septembra 1975, posebno z gradivom s tržaške

manjšinske konference. Sedmo poglavje, ki naj bi govorilo o zahtevah slovenske manjšine in o korakih, ki so jih napravili predstavniki manjšine, da se te zahteve uresničijo, je v uvodu k nadaljevanju študije v *Zborniku Svobodne Slovenije 1975-75* (str. 239-262) sicer najavljeno in kratko označeno, a ga v tej knjigi ni. Kot verjetno tudi manjka zadnji del šestega poglavja (odnosi z matičnim narodom in njegovimi oblastmi), vendar ni nobenega opozorila ali opombe.

Razprava je napisana z velikim poznavanjem snovi in z znanstvenim pristopom. Avtor hoče biti objektivni, obilno citira in se navezuje na vire (čeprav je zamejskih časopisov — ne revij — sorazmerno malo). Noče ostati le pri opisovanju položaja. S primerjanjem različnih stališč in podatkov se skuša približati ozadju dogodkov. Čeprav je delo ponekod že zastarelo ali pa ima nekaj nebistvenih netočnosti, je gotovo med najboljšimi in najbolj poglobljenimi sodobnimi prikazi našega položaja. To tudi zato, ker posveča veliko pozornosti gospodarskim in prostorskim vprašanjem, zelo temeljit in natančen pa je tudi pri pravnem prikazu. Kljub temu bi bil tu primeren obširnejši prikaz italijanske ustavne problematike glede manjšinske zaščite, saj ostaja vedno bolj ravno italijanska ustava temeljna listina, na katero se lahko sklicujemo in imamo pri tem že nekaj zaveznikov med pravniki v Italiji.

Najprej je na vrsti zemljepisni in številčni prikaz manjšine s primerjanjem različnih statistik. Sledi razpravljanje o vplivu fratelančne politike na narodno zavest, o politiki kominformistov, o polemikah med Borisom Pahorjem in Dušanom Hreščakom ob nastanku Slovenske levice. Tretje poglavje je posvečeno pravnim osnovam manjšinske zaščite in povojni pravni zgodovini. Četrto poglavje opisuje slovensko šolstvo, politično življenje (zanimiva so ugiibanja o slovenskem delu volivcev pri italijanskih strankah, vendar so podprta s premajhno dokumentacijo), kulturno ustvarjalnost, cerkveno življenje in

gospodarske ustanove. V petem poglavju je opisano, kaj vse ni bilo uresničeno kljub določilom posebne- ga statuta, ki je bil priložen londonskemu memorandumu (podpore slovenskim ustanovam, javne službe, veljava slovensčine). Šesto poglavje obširno in dokumentirano tudi s tabelami opisuje vzroke za asimilacijo (tu povzema stališča od komunističnega Spetičiča do socialistov in somišljenikov Slovenske skupnosti) in napad na slovensko narodno ozemlje z industrializacijo, urbanizacijo, gradnjo cest, vsiljevanjem služnosti, načrtovanjem kraških rezervatov.

Od časa objave obeh delov se je seveda marsikaj zgodilo in spremenilo na političnem področju (novi volivni rezultati, SSK v deželnem merilu in na Goriškem, razpust PSIUP, osnutki za globalno zaščito), pri omenjanju oseb in nekaterih podatkov, pri šolstvu (zakon Belci - Škerk, reforma vodstvenih organov, šolski okraj), pri Radiu Trst A (spremembe urnikov, zakonsko določilo o uvedbi slovenskih televizijskih sporedov) in podobno. Nekaj je tudi netočnosti: SKGZ je nastala v Trstu že 28. novembra 1954 in 5. junija 1955 na Goriškem, ne šele po razpustu Neodvisne socialistične zveze; Novi list je začel izhajati leta 1954 in ne 1952 (zmešnjava nastaja zato, ker štetje letnikov upošteva predvojno izhajanje); v videmski pokrajini je že pred volivnim nastopom SLG v Kanalski dolini nastopala Demokratska fronta Slovencev; Slovenska krščansko socialna zveza je imela ustanovni občni zbor 1. avgusta 1948 in ne leta 1949; glasilo tržaških kaplanov je bilo Naš vestnik, ne tednik; Dijaška matica ni dijaško društvo, temveč podporno društvo; glasbo goji Glasbena in ne Slovenska matica; Trinkov koleđar izhaja v Gorici; Bor ni športna centrala in podobno. Očitno gre za manjše netočnosti, ki nikakor ne jemljejo temeljitosti razpravi.

Gre torej za odlično sliko položaja Slovencev v Italiji ob podpisu osimskih dogovorov, ki so nov mejnik v naši zgodovini.

(se nadaljuje)

Pogled na udeležence Drage '76 v zelenju na vrtu Finžgarjevega doma

SV. IVAN

Pri Sv. Ivanu v Trstu je bila tudi letos običajna vsakoletna procesija na nedeljo po prazniku sv. Janeza Krstnika. Fotografija, ki jo objavljamo (glej tudi naslovno stran!) pa

ima poseben pomen. Posneli smo jo po procesiji pred cerkvijo, ko so se »narodne noše« razporedile za »zgodovinski« posnetek. Zakaj zgodovinski? Ker bodo verjetno prihodnje leto procesijo ukinili.

DVA JUBILEJA

V juliju sta dva tržaška umetnika slavila okrogli obletnici. Glasbenik Pavle Merku se je na skrivaj srečal z Abrahamom, slikar Lojze Spacal pa je s kar tremi razstavami proslavil svojo sedemdesetletnico.

NADŠKOF POGAČNIK ZLATOMAŠNIK

V nedeljo, 31. julija, je bila v ljubljanski stolnici slovesnost zlate maše, ki jo letos slavi nadškof in metropolit dr. Jože Pogačnik. Nadškof se je rodil v župniji Kovor 28. septembra 1902, v duhovnika pa je bil posvečen 25. julija 1927. V škofa je bil posvečen 7. aprila 1963.

IRENA TAVČAR

Mlada Borova atletinja, Devinčanka Irena Tavčar, je na državnem mladinskem prvenstvu v Firencah dosegla prvo mesto. Disk je vrgla kar 41,20 m daleč. Ta uspeh ji je veljal državno reprezentanco, s katero je nastopila proti Bolgariji in Jugoslaviji.

STALNO SLOVENSKO GLEDALIŠČE

Slovenskemu gledališču v Trstu je bilo pred kratkim zagotovljeno priznanje stalnosti. Tak je bil sklep pristojne komisije ministrstva za turizem in prireditve. S tem je bil storjen prvi korak k popolni avtonomiji in popolnemu finansiranju te slovenske kulturne ustanove iz javnih skladov. Upati je, da se bo vodstvo gledališča zavedalo vedno večjih odgovornosti, ki jih s tem ima do Slovencev v Italiji in da bo znalo prisluhni potrebam in željam slovenskega prebivalstva v Furlaniji-Juljski krajini. Želeti bi bilo skratka manj eksperimentiranja in tak repertoar, ki bi v gledališče privabil čim večje število naših ljudi.

SNEGOVI EDENA

Končno je pri založbi Lipa v Kopru izšla dolgo pričakovana knjiga Alojza Rebule »Sneгови Edena«. Izid knjige se je, kot znano, zavlekel zaradi znane Kocbekove afere.

MATURE

Slovenskim maturantom, ki so julija dosegli toliko pričakovano »zrelost« iskreno čestitamo. Kot smo lahko brali in slišali po radiu, so maturitetne komisije letos na splošno imele strožje kriterije in je zato precejšen odstotek dijakov pri zrelostnih izpitih padel. Prav bi bilo, ko bi podobna stroga merila imeli profesorji že v prvih razredih, morda bi bila razočaranja pri maturah manjša.

NAREČJE VASI TARČET

Na Fakulteti za tuje jezike in literature v Vidmu je 28. junija zagovarjal Luciano Zanon doktorsko razpravo Il dialetto di Tarçetta, con particolare riguardo all'influsso friulano. Narečje vasi Tarčet s posebnim oziranjem na furlanski vpliv. Zbral je okrog 800 besed iz vsakdanjega življenja, jih etimološko razložil in ugotovil, da je 20 odstotkov furlanskih izposojenk. Delo obsega 335 strani in je prava znanstvena razprava, zato je doktoriral z najvišjo oceno 110/110 s pohvalo (poročevalec je bil prof. furlanščine dr. Frau, soporočevalec M. Jevnikar). Razprava je napisana v italijanščini, zaključek v slovenščini in tudi zagovor je bil deloma v slovenščini. Zanon se je naučil slovenščine na univerzi, izpopolnil pa na seminarju v Ljubljani.

NESREČE V GORAH

V triglavski steni se je konec julija smrtno ponesrečil duhovnik Janez Voljč, doma iz Vrhnik, nazadnje župnik v Starem trgu pri Ložu. Skupaj z župnikom sta izgubila življenje še druga dva 22-letna planinca. Še pred koncem julija se je v slovenskih gorah ponesrečilo kar 18 oseb, kar je zaskrbljujoče, če pomislimo, da se je v tem času prava sezona šele začela.

† MIHAELA ŠARIČEVA

Sredi julija je umrla znana slovenska igralka Mihaela (Mila) Šaričeva. Rodila se je leta 1891 v Bjelovaru na Hrvaškem, leta 1970 je prejela Prešernovo nagrado za življenjsko delo.

† LOJZE MAV

25. julija so na Žalah v Ljubljani pokopali lazarista skladatelja Lojzeta Mava.

ZAMEJSKA IN ZDOMSKA LITERATURA (nadaljevanje)

Josip Tavčar

O Josipu Tavčarju, ki se je rodil 1920 v Dutovljah, študiral v Trstu, Benetkah in Neaplju, poučeval v Kopru in od 1948 v Trstu, kjer je stalni prof. angleščine na Trgovskem tehničnem zavodu Žiga Zois, sem pisal v Mladiki 1968, str. 96-97. Za gledališče je začel pisati v italijanskem jeziku in z 19 leti so mu uprizorili farso v dveh dejanjih *Filomena la strega*, leto pozneje pa se je z enodejanko *Gli illusi* uveljavil na natečaju italijanske radiodifuzije.

V slovenščini je od 1957 napisal 11 iger, ki mu jih je uprizorilo Stalno slovensko gledališče v Trstu, 17 radijskih iger, ki jih je prenašal Radio Trst A, in dve televizijski deli. Ogromno delo, ki je seglo preko zamejskih mej in obogatilo našo in splošno slovensko gledališko umetnost. Toda skoraj vsa ta dela so bila javnosti nedostopna, le *Prihodnjo nedeljo* je izšla v Zborniku XII. sezone SNG v Trstu, nekaj enodejank pa v Jadranskem koledarju in Sodobnosti. Šele 1976 so izšle tri njegove igre v knjigi *UTVARE*, in sicer v zbirki *Leposlovje*, ki jo izdaja ZTT v Trstu. To so prva, druga in zadnja igra: *Prihodnjo nedeljo*, *Pekel je vendar pekел* in *Igorju ugaja Bach*. Izbor je opravil avtor sam in se je oziral na prostor, ki so mu ga dali na razpolago.

Prihodnjo nedeljo (uprizorjena 1957, 45 predstav) je drama v treh dejanjih in se dogaja 1956 v Trstu. Zgodba je dokaj preprosta: učitelj Srečko Dolinar in njegova žena Katja imata tri otroke: Ludvik bi moral že davno maturirati, pa je opustil šolo, ker je prišel do prepričanja, da sta potrebna za življenje samo pogum in podjetnost. Začel se je ukvarjati s trgovskimi posli, ko pa tudi tukaj ni uspel, se je brez slovesa odpeljal v Avstralijo, kamor je odhajalo več Tržačanov. Hči Marija je šivilja in zaročena z uradnikom iz Ljubljane. Kljub očetovemu nasprotovanju se z njim poroči in preseli v Ljubljano. Pri starših ostane najmlajša hči Marta, ki obiskuje še osnovno šolo. Nad vsem dejanjem pa plava očetovo fanatično prepričanje, da bo prihodnjo nedeljo zadel na nogometni stavi in postal milijonar. Junak je učitelj starega kova, življenje ga je neusmiljeno premetavalo, zato se hoče nad njim maščevati, zato hoče obogateti, pri tem pa je slep za vse okrog sebe, slep tudi za družino, ki se končno razleti. Mož je sam po sebi tragičen, ker je bolan in živčno razrvan, pada iz najtišje nežnosti v hrupne izbruhe, a se svoje bolezni ne zaveda, ker je prepričan, da ima samo on prav in da hoče izboljšati položaj svojih otrok. Sam trdi, da ga je bridka izkušnja naučila, »da mora biti človek pogumen in drzen, če hoče kaj imeti od življenja. Pogumen in drzen... in neusmiljen. Jaz pa nisem bil nikoli nič, samo učitelj, nič drugega kot učitelj.« Ker je edina možnost za obogatitev po njegovem nogometna stava, je ves obseden od nje in sploh ne vidi družine, ki jo hoče rešiti.

Tavčar je Dolinarja prepričljivo psihološko izdelal, mož je živ in verjeten do konca, enako so uspeli tudi drugi družinski člani. Žena je podoba tolikih slovenskih mater, ki moža molče spremljajo na skupni poti, le redko pa najdejo pogum, da se upro moževemu zgrešenemu koraku. Sin je primer mladega človeka, ki so ga zapeljale neurejene povojne razmere v prepričanju, da je potrebno za uspeh tveganje in podjetnost. Ko se v Trstu več ne znajde, odide v daljno Avstralijo, kjer bo morda uspel s svojo podjetnostjo. Po materinih stopinjah hodi starejša hči, le da je odločnejša, ko gre za njeno življenjsko izbiro. Skratka igra, ki je po mnenju mnogih višek Tavčarjevega ustvarjanja.

Pekel je vendar pekел (upriz. 1959, 11 predstav) je fantazija v dveh dejanjih o bivšem peku Juriju Mačku in njegovi ženi Marti. Mož je imel v Trstu pet pekarn, dve slaščičarni, lepo ženo, veliko ljubic in med vojsko dve žrtvi na vesti. V peklu je našel vse udobnosti moderne tehnike in zabave po volji. In avtor je pri tem pokazal, kako nesmiselno in nemogoče je življenje v dovršenem tehničnem napredku in v brezdelnosti, saj je začela peku ta udobnost kmalu presedati, želel si je ponovno umreti ali vsaj trpeti, toda obsojen je bil na enoličnost za vso večnost; in prav v tem je pekел vendar pekел. Konec izzveni v eno samo željo: »Prosim vas, pošljite me na novo zemljo... tu ne morem živeti, saj sami vidite, da ni mogoče... nič ne de, če bom moral spati v ledenih jamah in se boriti z zvermi... samo da se vrnem...«

Podobna mu je bila žena Marta, ki ga je varala z vsemi, mu kradla denar, igrala pa ljubosumnost, »da ne vidiš mojih grehov«. In še ena izjava je značilna za njen značaj: ko mu v peklu vrže v obraz svoje grehe, izjavi: »Izplačalo se je, da pridem v pekел, samo da ti to v obraz povem. Ne veš, kakšen užitek je to.« Toda v peklu doživi enako razočaranje in obup kakor mož.

Igra je uspela in avtor je prepričljivo poustvaril duševno razpoloženje obeh zakoncev, v njune razgovore pa je vdela veliko misli o tem, kje je treba iskati na svetu resnično srečo.

Igorju ugaja Bach (upriz. 1976) je drama v dveh dejanjih o lesnem trgovcu Furlanu, ki zbira denar in udobnosti potrošniške družbe, enako njegova žena Lilijana in hči Rosana, le sin Igor je drugačen, ljubi Bacha in sam sebe takole označuje: »Nisem zblaznel, pa čeprav bi zelo rad. In veš zakaj? Zato, da bi ne mogel več razumeti tega umazanega sveta, ki ste ga nam pripravili ti, mama in vsi tisti, ki mislite, da je vse na prodaj. Tudi sreča. Veš, verjel bi vam, če bi vas videl srečne in zadovoljne. Toda grizete se od jutra do večera, goljufate drug drugega, tekmujete v ničevnosti in se telesno in duševno uničujete v imenu sitega želodca in samomorskega udobja.«

Proti koncu igre pa ta Igor ne dovolj utemeljeno ugrabi očeta in zahteva odkupnino »recimo sto milijonov«,

sestro in njenega prijatelja. Rad bi jih spreobrnil, češ »ni mi do tradicionalne morale, temveč samo do boljšega in pravičnejšega sveta. Do sveta, v katerem naj bi bilo malo prostora tudi za čisto ljubezen, za nesebičnost, za lepoto... in predvsem za poštenost. V pravilno razvitem svetu ne bi smelo biti bedakov. Prav v tem je bistvo celotnega vprašanja. Zato je naša dolžnost, da vse bedake prevzgojimo v pametne ljudi. To pa lahko storimo samo tako, da ne izkoriščamo bedaštva.« Konec je hiter in skoraj komičen: vsi se spreobrnejo, oče bo dal sto milijonov za »Družbo za prevzgojo trmastih in manj razvitih staršev«.

V igri je Tavčar dodal nekaj potez sodobni družbi, ki jo je prikazal v prejšnjih delih. Starši so še nekoliko bolj potrošniški, za njimi pa gredo tudi otroci, predvsem hči, ki je na poti še k večji pokvarjenosti. Izjema je sin, vendar je njegov odločni nastop psihološko premalo pri-

pravljen in utemeljen, bolj komičen kot dramatičen. Zanimiva je zlasti žena, ki je postala svetovnjaška dama, sprehaja se po svetu, v igri se odpravlja na otoke Južnih morij, »cel mesec "tout compris" za dva milijončka«.

V Tavčarjevih igrah je v središču družina, ki je v razpadanju, ker so ljudje zgubili smisel za resnične vrednote, za pravo ljubezen in družinsko sožitje, predali so se potrošniški miselnosti in vsem njenim moralnim in materialnim zabladom. Pisateljja to boli, zato je s svojimi junaki pri razgaljanju njihovih napak neusmiljen in brezobziren, jasno daje razumeti, da je to življenje zgrešeno, da na tej poti ne bodo našli sreče in notranjega zadovoljstva. Dogajanje je navadno postavljeno v Trst, toda problemi niso samo slovenski, ampak splošno človeški.

Knjiga *Utvare* je dokaz, da je tudi dramatika dobro zastopana v slovenski tržaški literaturi.

eneoceneoceneoceneoceneoceneocene

Dr. Božo Milanovič: Moje uspomene

V 4/5 številki Mladike sem na 65. strani ocenil zanimive Milanovičeve »Moje uspomene«. Na 66. strani iste številke se je v 36. vrstici prvega stolpca tiskarski škrat pošalil in postavil: »...da ni bilo treba Istro priključiti slovenski republiki...«, pravilno bi moralo stati: »...**da bi bilo treba...**« V isti številki pa sem med drugim postavil tudi vprašanje o obisku dr. Janka Kralja pri dr. Milanoviču in pa izjave o bivšem poslancu Ščeku v zvezi z duhovniškim sestankom v Trstu pri škofu Santinu.

Ko je dr. Milanovič posredno zvedel za mojo oceno njegovih spominov, je posredno odgovoril in pojasnil moji vprašanji. V slovenskem prevodu se Milanovičevo pojasnilo (pisal je hrvatsko) glasi: »Tržaški reviji 'Mladika' sem se mislil zahvaliti za članek, v katerem je vse tako jasno in lepo napisano in razložiti o Janku Kralju in Ščeku, a se bojim, da bi moje pismo v Trstu odprli in zavrgli. Zato bi te prosil, kadar boš šel v Trst, da se javiš na uredništvu (Maksu Šahu), da se jim zahvališ in da jim razložiš glede Janka Kralja in Ščeka.

Janko Kralj je v zadnjem času biva! v Rimu in od tam je pred decembrom 1944 prišel k meni (morda tudi v Gorico) in se vrnil nazaj v Rim. Vsoto, ki mi jo je obljubil (500 tisoč Lir), če se javno izjavim, da bi se Istra priključila Sloveniji, je verjetno izrazil v imenu kake politične

osebe. Ni verjetno, da bi bil mogel on sam toliko žrtvovati. Jaz sem bil sicer v dobrih odnosih s tem Jankom Kraljem in Besednjakom.

Ko je Šček s svojim prijateljem duhovnikom prišel v semenišče v Pazinu nagovarjat naše duhovnike, naj ne gredo v Trst na sestanek, se je tedaj Ščekov prijatelj (moja pripomba: to je bil Gabrijel Piščanec, župnik v Klancu) opravičil pri Santinu, Šček pa se je proti Santinovi kazni skušal opravičiti pri sv. stolici. Da bi mu laže uspelo, je prišel iskat v naše semenišče izjavo, da ni nikogar nagovarjal za odhod na sestanek. Ker mu pa to ni uspelo, je iz maščevanja pisal Bakariču, da smo hoteli iti na sestanek v Trst, da se izjavimo za Italijo. O tem mi je pripovedoval pok. msgr. Ritig in je gotovo, da je Šček lagal proti nam... Med tem je vse to tebi dobro znano in te tu spominjam na vse tisto, kar sem si od prej zapomnil. Morda v Gorici mladim prijateljem ni znano, kaj se je takrat dogajalo, pa je prav, kadar bo priložnost, da jih o tem obvestiš...«

POJASNILO O SESTANKU V TRSTU

Tržaško-koprski škof msgr. Anton Santin je za 2. julij 1946 povabil v Trst vse svoje duhovnike in redovnike na poseben sestanek pri kapucinih na Montuzzi.

Sestanek je bil določen na letni konferenci dekanov. Na sestanku so

se navzoči razdelili v dve skupini, ki sta razpravljali o istem programu. Italijanskim duhovnikom so govorili: dr. Marcello Labor: Zvestoba Cerкви; prof. Marzari: Izredni časi, izredna sredstva; msgr. Leopold Jurca, semeniški ravnatelj v Pazinu pa o temi: »Mi Slovani smo taki«. Slovenskim duhovnikom je govoril o prvi temi Albin Kjuder, župnik iz Tomaja, Josip Pavlišič, semeniški spirital iz Pazina, Degrassi, župnik od Sv. Ivana pa je govoril o temi: »Noi Italiani siamo fatti così.« (Glej Bollettino delle diocesi unite di Trieste e Capodistria A. 1946 n. 2 z dne 12/VI str. 45/46.)

Pripis slovenskega predavatelja: »Nekaj dni pred tem sestankom v Trstu, sta Virgilij Šček in Gabrijel Piščanec, župnik v Klancu, obiskovala slovenske in hrvatske duhovnike (vozeč se z avtom, ki jima ga je dala na razpolago narodna oblast) ter jih nagovarjala, naj se sestanka ne udeležijo, češ da ga je škof Santin sklical z namenom, da bi v Vatikanu pokazal, da je vsa duhovščina (italijanska in slovenska) složna in bi to bilo njemu v prilog. Tako sta obiskala tudi mene kot ravnateljja semenišča in Josipa Pavlišiča kot ekonoma in spiritala v semenišču v Pazinu, ter naju prepričevala ustmeno in pismeno (pustila sta nalašč napisano in razmnoženo okrožnico, naslovljeno vsem slovanskim duhovnikom, s prošnjo in zahtevo, naj nih-

če ne gre v Trst), naj tudi midva ne greva na ta sestanek. Seveda sva to odbila, tudi zato, ker sva bila oba zadolžena vsak s svojim predavanjem, ki sva ga imela imeti na tem sestanku. Šček je tudi vse duhovnike, ki jih je skupaj s Piščancem obiskal, prisil, naj izjavijo, če bi bili vprašani, da jih ni on nagovarjal, naj ne gredo na ta sestanek, v tem mu seveda niso mogli ugoditi, ker bi taka izjava bila lažna. Tako je po kakšnem duhovniku to prišlo na uho škofu

Santinu, ki je Ščeka suspendiral. »Zato je Šček, da se maščuje (tako mi je pripovedoval dr. Ritig) pisal predsedniku vlade, dr. Bakariču v Zagrebu, da so naši duhovniki šli na sestanek v Trst, zato da bi se izjasnili za priključitev Istre Italiji. To je bilo javljeno tudi Večeslavu Holjvcu, poveljniku vojaške uprave v Opatiji. Ščekova obtožba je bila popolnoma izmišljena.« (Božo, Milanovič: Moje uspomene, Pazin 1976 str. 161).

Semeniški ravnatelj iz Pazina Leo

pold Jurca je na tem sestanku predaval italijanski duhovščini na temo: »Noi Slavi siamo fatti così«. V predavanju je podal zgodovinski razvoj, zlasti pa cerkveno stanje in raznarodovanje, ki so ga opravljali italijanski duhovniki po Istri. Svečano je izjavil, da bo slovenska in hrvska duhovščina ostala na svojih mestih, pri svojem ljudstvu. Po predavanju se ni nihče od vseh navzočih oglasil za besedo, zato so se mirno razšli.

MAKS ŠAH

Antologija slovenske ameriške literature

Pri Slovenskem ameriškem inštitutu — Slovenian Research Center of America, Willoughby Hills, Ohio, ZDA, je izšla Anthology of Slovenian American literature — Antologija slovenske ameriške literature. Izdal jo je znani dr. Edi Gobec, profesor sociologije in antropologije na Kentski državni univerzi in ravnatelj Slovenskega ameriškega inštituta. Pomagala mu je dr. Adele Donchenko, profesorica na oddelku za slovanske jezike na Minnesotski univerzi v Minneapolisu. Knjiga je »hvaležno posvečena slovenskim ameriškim pisateljem in pesnikom, katerih ljubezen in dela so obogatila slovensko dediščino in prispevala k bogastvu in lepoti ameriškega mozaika«. Sledi krajši Predgovor obeh avtorjev in v njem je na kratko predstavljena Slovenija in njeni izseljenci v Ameriki. Avtorja sta tudi pojasnila, kako sta knjigo sestavila.

Antologija sama je razdeljena v štiri poglavja. Prvo poglavje nosi naslov NEVIDNI MOST in predstavlja tisti nevidni most, o katerem pravi avtorja, da ohranja Amerika več ali manj nevidne mostove med svojo staro in novo domovino, prav tako med njihovimi kulturami. »Kakor koli že imenujemo te mostove, do katere koli mere smo ali nismo prepričani o njihovem obstoju, ali kakršni koli so lahko naši odnosi do njih, ti mostovi obstajajo. Nekateri so vidni, drugi nevidni in zgrajeni iz naših najintimnejših misli, občutij in hrepenenj. Slovensko-ameriški pisatelj Louis Adamič govori zelo pomembno o teh mostovih v eni izmed svojih knjig z naslovom Two-Way Passage - Prehod v dve smeri. V tej knjigi nas

Kristan in drugi povedejo preko teh mostov.«

V ta razdelek sta urednika uvrstila tri avtorje: Etbina Kristana, Danielo Dolenc in Rose Marie Prosen. Vsi trije so se rodili v Sloveniji, a vsi trije so vzdrževali močne vezi s staro domovino, gradili pa v novi. Zanimivo je, da zadnja dva pišeta tudi v angleščini, da sta njuna prispevka izvirna, Kristana pa je prevedel Rick Sustaric.

Drugi oddelek ima naslov DAJ NAM DANES NAŠ VSAKDANJI KRUH. Tu so zbrani naslednji avtorji: Ivan Molek, Ivan Dolenc, Frank Bukvich, Louis Adamič in Karel Mauser. Avtorja pravita, da prikazujejo ti pisatelji delovne pogoje Slovencev v Ameriki in v enem primeru v Kanadi. Ti prikazi slonijo na osebnih izkušnjah in opazovanjih in razen Bukvičevega so avtobiografski in realistični prikazi slovenskih izkušenj v Ameriki.

Tretji oddelek je najboljšežnejši in ima naslov VSE VRSTE LJUDI. Tukaj so zbrani: sestra Lavoslava Turk, Frank Mlakar, Kazimir Zakrajšek, Jim Debevec, Janko Rogelj, Katka Zupančič, John Modic, Stanley Zupan in Ted Kramolc. Opisujejo ameriške razmere, toda čeprav so vsi pisatelji slovenskega rodu, niso »vsi enaki«. Razlikujejo se v življenjskem slogu, dojetju in čustvovanju, kar sega od naivne preprostosti do avantgardistične izumetničenosti. Vse pisanje te skupine pa se spopada z aktualnim narodnim položajem. Če sta v prejšnjem oddelku le Dolenc in Adamič pisala v angleščini, je tukaj razmerje obratno, saj so le Zakrajšek,

Rogelj in Zupančičeva pisali v slovenščini.

Četrti del ima naslov DUŠA V PRECEPU in tu so avtorji: Ivan Jon-tez, John Nielsen, Frank Kerže, Marie Prislant, Zdravko Novak in Ana Krasna. Polovica tekstov je bila napisanih v angleščini. Tukaj na literarni način obravnavajo Amerikanca, ki ohranja prvotno narodnost in je neke vrste »obrobni človek«. Za nove priseljence je običajno, da ostanejo razcepljeni, ujeti v dva svetova in podvrženi dvema ali več konfliktov. Gre za izkušnje obrobnega človeka, ki ga poznavanje dveh kultur večkrat psihološko obremenjuje, na drugi strani pa tudi spodbuja. Če sprejmemo domnevo, da ne moremo polno dojeti svoje lastne kulture, če ne poznamo vsaj še ene tuje, potem je obravnavanje obrodnosti — razcepljenih duš ali duš v precepu — zelo hvaležno in plodovito delo.

Tako sta urednika izbrala 23 slovenskih avtorjev in jih z novelami in črticami v angleščini predstavila vsem Amerikancem. Izbor sega od najstarejših, ki pa so vendar delovali še po zadnji vojni, do najmlajših, da je to nekak prerez sodobne slovenske literature v Ameriki.

Posebno dragocen pa je Gobčev esej **Slovenska ameriška literatura**, ki sega od 185. do 217. strani. Tu je Gobec opisal nastanek in razvoj slovenske literature v Ameriki, ki se je začela v daljnem letu 1694, ko je misijonar Mark Anton Kappus, v francoščini, opisal neko svoje potovanje po Kaliforniji. Sledil mu je škof Baraga in za njim cela vrsta mož in žena, ki jih tukaj in v ma-

(Dalje na 3. str. platnic)

čuk na obelisku

PREDMEJCI: prebivalci na Predmeji v Vipavi.

ZAMEJCI: vsi ostali Slovenci, saj vsi živijo za kako mejo.

ZDOMCI: lapidarni izraz nadomešča nekdanjo frazeološko pisanico S TREBUHOM ZA KRUHOM.

MATIČNI: zadeva lahko čebeljo matico, seznam prebivalcev, Glasbene matico, rastline, najpogosteje pa Jugoslavijo.

ZAVEDEN: pomen težko določljiv, saj je vsakdo po svoje zaveden; poznate sploh nezavedne ljudi?

DAN: čas štiriindvajsetih ur, ki se začne o polnoči in traja do polnoči; po enkrat na leto ima do Fernetičev triindvajset oziroma petindvajset ur; **DAN:** tržaški mesečnik; je vedno enako dolg.

TJAVDAN: brez zveze, brez smeri, kar tako; **TJAVDAN:** oddaja Radia Trst A, v kateri se oglašajo narečje, leporečje, prostorečje in še kaj.

NAIVNEŽ: to domačo besedo je v poslednjih letih izpodrinila donosna tujka NAIF; **NAIVNEŽ:** ideolog Dneva.

RAZPIS

1. Revija Mladika razpisuje

VI. literarni natečaj

za izvirno še neobjavljeno črtico ali novelo poljubne vsebine, z željo da bi dela odražala življenje, delo in običaje tukajšnjih ljudi in da bi kar najbolj odgovarjala konceptu te družinske revije.

2. Na razpolago so sledeče nagrade: Prva nagrada: 50.000 lir. Druga nagrada: 30.000 lir. Tretja nagrada: 20.000 lir.

3. Rokopise je treba poslati v dveh čitljivo pretipkanih izvodih s priloženo pošiljko na naslov MLADIKA, ul. Donizetti 3-I, 34133 TRST, do 31. decembra 1977. Rokopisi morajo biti opremljeni samo z geslom ali šifro. Točni podatki o avtorju in naslov pa naj

ANTOLOGIJA SLOVENSKE AMERIŠKE LITERATURE

tični domovini večinoma ne poznamo. Toliko jih je, toliko so napisali in toliko časopisov so ustanovili, da se jim moramo čuditi, kje so našli toliko sposobnosti, poguma in požrtvovalnosti. Avtor jih je razdelil po življenjskem nazoru, kar ima svojo upravičenost, ker so se res držali vsak svojega prepričanja, čeprav smo navajeni, da so pisatelji razporejeni po literarnih dobah. Ta esej bi bilo treba prevesti v slovenščino, da bi se tudi tukaj in doma seznanili z delom naših rojakov v Ameriki.

Na koncu so še krajši življenjepisi v knjigi zastopanih pisateljev, slikarjev in prevajalcev. Tudi ta del je vreden prevoda, ker je toliko novega.

Vsi pisatelji imajo celostranski portret, knjiga pa je bogato ilustrirana. V njej je namreč 60 slik 11 slovenskih umetnikov, med katerimi je tudi France Gorše z osmimi posnetki.

Antologija lepo predstavlja slovensko literaturo v Ameriki, ki je tako razgibana in bogata, da se dostojno uvršča med druge literature narodov, ki sestavljajo Združene države Amerike.

Martin Jevnikar

bodo v posebnem spremnem pismu, opremljenem z istim geslom ali šifro.

4. Ocenjevalno komisijo sestavljajo: univ. prof. in kritik Martin Jevnikar, odgovorni urednik revije Marij Maver, pisatelj Alojz Rebula, pesnik Albert Miklavc in pesnica Ljubka Šorli-Bratuževa. Mnenje komisije je dokončno.

5. Izid natečaja, ki je odprt vsem, ne glede na bivališče, bo razglašen ob slovenskem kulturnem prazniku — Prešernovem dnevu na javni prireditvi in po časopisu ter bo sporočen z osebnim pismom nagrajencem.

Vsi teksti ostanejo v lasti Mladike. Nagrajena dela bodo objavljena v letniku 1978. Objavljena pa bodo lahko tudi druga dela, za katera bo komisija mnenja, da so primerna za objavo.

pisma pisma

Spoštovano uredništvo!

Slovenskega samostojnega šolskega okraja zaenkrat ne bo! Tako je sklenil deželni svet 12. julija letos, ko je s pičlo razliko glasov 20 proti 15 (torej približno polovica svetovalcev je bila prisotna, kar pomeni, da vsedrjavne stranke, vključno one ustavnega loka, slovenska problematika bolj malo briga!) zmagala resolucija večine (DC, PSDI in PRI), po kateri naj o tem vprašanju sklepa osrednja vlada. Resolucija SSK, PCI, PSI, PLI je propadla, ker je bilo preveč svetovalcev odsotnih

Človek, ki spremlja te dogodke z žalostjo v srcu, lahko pripomni samo tole:

1. Osnutek deželnih šolskih okrajev je izdelal prejšnji odbornik, socialist po članski izkaznici;

2. Prav dobro je še vsem v spominu začetno zadržanje komunistov, ki so nasprotovali slovenskemu šolskemu okraju, češ da je dovolj imeti neki šolski svet, ki naj bo avtonomen, demokratičen itd. Sestanki na sedežu šolskega sindikata v Filzijevi ulici so nam vsem še preveč vtisnjeni v spomin;

3. Socialisti so se šele proti koncu zbudili, in to samo po zaslugi prof. Josipa Pečenka, ki je svoje utegnil prepričati o možnosti obstoja dveh samostojnih šolskih okrajev (enega za Trst in enega za Gorico);

4. Edina stranka, ki se je od vsega začetka borila z odločnostjo in jasnostjo za slovenski šolski okraj v deželnem oziroma za dva v pokrajinskem merilu je Slovenska skupnost, ki je tudi vložila v tem smislu svoj zakonski osnutek. Vse drugo je žalostno! Vključno članek Franca Škerlja, ki ga je PD objavil kot uvodnik 17. julija t.l. in ki popolnoma zamolči akcije Slovenske skupnosti, hvali samo PCI in PSI in končno omalovažujoče piše Slovenska skupnost z malo začetnico!

Ob takem pisanju nam gre na žalost, ker se zavedamo, da je resnica in demokracija nekaterim Slovincem prav tako blizu, kot je Soncu blizu luna.

Naslov prostega spisa: »Kakšna naj bi bila moja šola.«

Po petih minutah Peter že odda nalogo: »Moja šola naj bi bila vedno zaprta.«

Peter: »Moj očka si že deset let ni ostrigel las!«

Pavel: »Kaj je umetnik?«

Peter: »Ne, plešast.«

Bodoči tast ima zadnji, odločilni razgovor z zaročencem svoje hčere: »Moram reči, da nimam nič proti vam, dragi mladenič. Kolikor morem presoditi, ste simpatični in bi radi osrečili mojo hčer. Samo še eno stvar mi povejte: Ali imate sredstva, da boste preživljali družino?«

Mladenič je za hip utihnil, potem pa obzirno vprašal: »Upam da. Seveda je odvisno od tega, koliko vas je...«

Sredi noči pozvoni telefon. Lastnik je šele dobro zaspal in se nika kor ni mogel zdramiti. Ko pa telefon le ni odnehal, je ves zaspan in nejevoljen stopil k telefonu: »Halo?«

Z druge strani pa: »Oprostite, ali govorim z 843725?«

Tedaj je lastnik zatulil: »Nee! Tri sto zlodjev, če bi vsaj eno številko zadeli!«

Konj in osel se prepirata.

»Kaj si domišljaš,« zariga končno osel, »ne morem oporekati, da nisi plemenite pasme, a kaj ti to pomaga? Motorna vozila te bodo kmalu čisto izpodrinila. Oslov pa bo ostalo vedno polno na svetu.«

Med prijateljicami.

»Veš, da sem včeraj razbila zaročo?«

»Kaj mi poveš?! Zakaj pa?«

»Zaradi njegovih obljub. Povabil me je za letošnje poletje na izlet s svojo jahto po Sredozemskem morju.«

»Lepo — in kaj?«

»Hotela sem njegovo jahto prej videti. Kakšna jahta — morala sem jo sama veslati!«

Časnikar ima intervju s slavno ameriško igralko. Prvo vprašanje: »Kaj sodite o ljubezni na prvi pogled?«

Igralka: »Dobra stvar, ker človeku prihrani precej časa.«

Sodnik kaznjencu: »Ste že spet tu. Vi ste pa res nepoboljšljivi!«

Kaznjencu: »Ja res, pa vi tudi, a ne? Ne bi mogel reči, da ste napravili kakšno karjero, odkar se poznavata.«

Mladenič pride v hišo zaročenke, da bi jo peljal v gledališče. Odpre mu bodoči tast in ga ljubeznivo povabi: »Le naprej. Hčerka bo takoj nared. Izvolite semkaj, bova zaigrala medtem kako partijo šaha...«

Družinski izlet.

Poštara pozvoni, ker mora lastnik nekaj podpisati. Gleda neverjeten nered v hiši in vpraša: »Kaj se selite?«

Gospodar pa: »O, ne, le za nekaj dni gremo z otroki ven, na kmete.«

Slovenska prosveta - Trst
in Zveza slovenske katoliške prosvete - Gorica

RAZPISUJETA

tekmovanje zamejskih amaterskih odrov

MLADI ODER

Tekmovanja se lahko udeležijo amaterski odri, ki delujejo v naši deželi.

Tekmovanje traja do konca leta 1977. Izid bo javno razglašen ob slovenskem kulturnem prazniku februarja prihodnjega leta.

Skupine, ki se nameravajo udeležiti tekmovanja, morajo javiti svojo udeležbo enemu od obeh prirediteljev.

Predstave prijavljenih amaterskih odrov bo ocenjevala komisija, ki jo sestavljajo gledališki izvedenci in po en predstavnik vsake organizacije. Mnenje komisije je dokončno in nepreklicno.

Za vsa podrobnejša pojasnila in prijave se je treba javiti na naslov SLOVENSKA PROSVETA, Trst, ulica Donizetti 3, tel. 768-189 ali pa ZVEZA SLOVENSKE KATOLIŠKE PROSVETE, Gorica, viale XX Settembre 85.

SPOROČILA UREDNIŠTVA

Ta številka Mladike je zaradi obilice gradiva nekoliko povečana, čeprav ni dvojna. Nekaj člankov je ostalo za prihodnjo številko, ki bo izšla septembra. Sodelavce in dopisnike prosimo, da nam gradivo za prihodnjo številko pošljejo vsaj do konca avgusta. Spomnimo tudi poverjenike in naročnike, ki še niso poravnali naročnine, da bo Mladika mogla redno izhajati samo s točnim in rednim plačevanjem naročnine.

POPRAVEK

Gospod Dušan Hmeljak nas je ljubeznivo opozoril na napako v prejšnji številki Mladike na str. 73: pravo ime rastline ni *achinidia chinensis*, temveč *actinidia chinensis*.

Od obrtniških izkušenj
v trgovinsko dejavnost

Korsič

Anton Korsič

- Serijsko pohištvo
- Pohištvo po meri
- Preureditve

POSEBNI POPUSTI!!!
OBIŠČITE NAS!!!

T R S T

Prodajalna:
ul. S. Cilino, 38
telefon 54390

Dom in delavnica:
ul. Damiano Chiesa, 91
telefon 725757